

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Reálné studijní a profesní zaměření žáků gymnázia v komparaci s výzkumy o
generaci Z

Real study and professional orientation of grammar school students in
comparison with researches about the generation Z

Jakub Veber

Vedoucí práce: Mgr. Anna Frombergerová

Studijní program: Psychologie (B7701)

Studijní obor: B PSRSP (7701R016)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Reálné studijní a profesní zaměření žáků gymnázia v komparaci s výzkumy o generaci Z potvrzují, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 13.4.2022

V první řadě bych chtěl poděkovat vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Anně Frombergerové za vstřícné, trpělivé a příkladné vedení při zpracovávání této práce.

Mé další díky patří paní učitelce z gymnázia, na kterém probíhal výzkum, paní Mgr. Pavlíně Vondrašové za ochotnou pomoc a zprostředkování respondentů. Děkuji také všem respondentům, kteří se mého výzkumu zúčastnili.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce si klade za cíl prozkoumat studijní a profesní zaměření žáků gymnázia a zjištění následně porovnat s dostupnými prameny o generaci Z. Jako výzkumný vzorek byli vybráni studenti třetího ročníku gymnázia. Pro sběr dat byl primárně použit polostrukturovaný rozhovor, pro který byli vybráni respondenti pomocí dotazníku.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Hlavním výstupem této práce jsou výsledky rozhovorů získané tematickou analýzou. Mezi hlavní zjištění výzkumu patří, že vybraní respondenti hodlají pokračovat na vysokou školu, přičemž se většina vydá humanitním směrem. Vzdělání je pro ně důležitá součást života umožňující seberozvoj. Pro své zaměření se rozhodli primárně na základě vlastních zájmů a rad od svých rodičů. V jejich budoucí škole očekávají přátelský kolektiv a kvalitní učitele, zároveň většina z nich doufá v ujištění o správnosti své volby. Po dostudování vysoké školy doufají, že naleznou práci, která je bude bavit, uplatní v ní své schopnosti a zároveň je finančně zabezpečí. Mnoho ze získaných informací naznačuje tomu, že respondenti odpovídají popisům generace Z. Objevují se však určité nesrovnalosti, které zařazení studentů do této „globální“ generace komplikují. Porovnání charakteristik respondentů a generace Z je podrobněji popsáno v praktické části této práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

generace Z, profesní zaměření, studijní zaměření, adolescence, gymnázium, volba

ABSTRACT

This Bachelor thesis aims to examine the study and professional orientation of high school students and then compare the findings with available sources about the generation Z. As a research sample, students of the third year of high school were selected. A semi-structured interview was primarily used for data collection, for which respondents were selected using a questionnaire.

The Bachelor thesis is divided into theoretical and practical part. The main output of this work are the results of interviews obtained by thematic analysis. One of the main findings of the research is that the selected respondents intend to continue to university, with the majority moving in the humanitarian direction. Education is an important part of their lives to maintain self-development. They decided on their orientation primarily on the basis of their own interests and advice from their parents. They expect friendly schoolmates and quality teachers in their future school, while most of them hope to make sure they made the right choice. After graduating from university, they hope to find a job where they can have fun, use their abilities in it and at the same time a job which will provide them financial security. Much of the information obtained is that the respondents correspond to the descriptions of the generation Z. However, there are some inconsistencies that complicate the inclusion of students in this "global" generation. A comparison of the characteristics of respondents and Generation Z is described in more detail in the practical part of this thesis.

KEYWORDS

generation Z, professional orientation, study orientation, adolescence, grammar school, choice

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	10
1 Generace Z.....	10
1.1 Popis generace Z.....	10
1.2 Charakteristiky příslušníků generace Z.....	11
1.3 Generace Z ve škole.....	13
1.4 Generace Z v práci.....	16
1.4.1 Faktory ovlivňující nástup generace Z na trh práce.....	16
1.4.2 Jaká je generace Z v pracovním procesu?.....	17
2 Kariérové poradenství.....	19
2.1 Poskytovatelé kariérového poradenství.....	19
2.2 Využívání služeb kariérového poradenství.....	21
3 Adolescence.....	23
3.1 Volba povolání.....	23
3.2 Generační rozchod.....	24
Praktická část.....	25
4 Cíl a výzkumné otázky.....	25
5 Metody sběru a zpracování dat.....	26
5.1 Etika výzkumu.....	26
5.2 Dotazník.....	26
5.3 Rozhovor.....	28
6 Výzkumný soubor.....	31
6.1 Představení respondentů rozhovoru.....	31
7 Výsledky.....	34
7.1 Výsledky dotazníku.....	34
7.2 Výsledky rozhovorů.....	42

7.2.1	Výběr studijního a profesního zaměření	42
7.2.2	Představa budoucí školy.....	44
7.2.3	Představa budoucího zaměstnání	45
7.2.4	Plány do budoucnost a prekoncepty generace Z.....	46
8	Závěry	48
8.1	Podle čeho si studenti předposledního ročníku gymnázia volí své studijní a profesní zaměření?	48
8.2	Odpovídají výsledky zahraničním popisům generace Z?	49
9	Diskuze.....	52
	Závěr.....	55
	Seznam použitých informačních zdrojů	57
	Seznam příloh.....	59

Úvod

Střídání generací mělo, má a pravděpodobně i nadále bude mít dopady na chod celé společnosti. Každá z generací je formována odlišnými událostmi a ději ve společnosti, proto je právě zajímavé a bezpochyby důležité každou nastupující generaci řádně prozkoumat. Jak by se asi dalo očekávat, většinu společnosti vždy nejvíce zajímá ta generace, která právě přemýšlí, co bude dělat se svou budoucností, kde bude pracovat a tak podobně, aby na ni mohli různými způsoby působit. Takovou generací je v tuto chvíli právě generace Z, jejíž někteří zástupci již nastoupili na trh práce, většina je stále na různých stupních vzdělávání. Vzhledem k věku příslušníků generace Z, je právě na čase tuto část populace poznat. Lze považovat za vhodné tuto generaci poznat, aby bylo možné se cíleně zaměřit na určité aspekty při oslovování potenciálních pracovníků a studentů a zároveň jim v co největší míře, pokud možno, přizpůsobit podmínky, aby byli spokojeni ve svých školách a zaměstnáních. Zároveň jde o první generaci, která mezi svými hlavními charakteristikami má, že je globální (McCrinkle, 2018). To mimo jiné znamená, že by hlavní znaky generace Z měli sdílet její příslušníci téměř po celém světě. I když tímto výzkumem nelze určit pravdivost této charakteristiky, bude díky němu možné alespoň částečně nahlédnout do toho, zda si mladí lidé u nás volí své budoucí studijní a profesní směřování podle stejných kritérií jako jejich „současníci“ odjinud (Austrálie, USA, Velká Británie). Bez ohledu na označení generace považuji za zajímavé zjišťovat, jak se v průběhu let mění priority a hodnoty studentů rozhodujících se o své budoucnosti. Pokud je možné k tomu zjistit také, proč k těmto změnám u určitých jedinců došlo, je to o to zajímavější.

Cílem této práce je zjistit, jaké je studijní a profesní zaměření studentů gymnázia, kteří věkově spadají do generace Z a jsou v předposledním ročníku svého studia na střední škole, kde by se měla již většina z nich rozhodnout, jakým směrem budou po maturitě pokračovat (Drahoňovská & Št'astnová, 2012). Tato zjištění jsou poté komparována s literaturou zabývající se generací Z. Toto srovnání umožňuje prozkoumání toho, zda a do jaké míry odpovídají popisy generace Z studentům v České republice.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části – část teoretickou a část praktickou. V teoretické části je nejdříve popsána generace Z jak obecně, tak specificky ve školním a pracovním prostředí. Další část se zabývá kariérovým poradenstvím, konkrétně využíváním kariérového poradenství studenty, poskytovateli kariérového poradenství, a faktory, které ovlivňují volbu studijního a profesního zaměření studentů. Poslední kapitola praktické části pojednává o specifikách vývojového období adolescence, ve kterém se vybraná cílová skupina nachází.

V praktické části jsou nejprve uvedeny cíle a výzkumné otázky, na něž navazuje popis výzkumných metod a metod zpracování dat. Dále je popsán výzkumný soubor, kde jsou ve zkratce představeni respondenti rozhovorů. Poté již následuje prezentace výsledků a z nich vyvozené závěry, kterými je odpovídáno na stanovené výzkumné otázky.

Bakalářská práce je zakončena kapitolou Diskuze, ve které jsou výsledky komparovány s dalšími zdroji a výzkumy. Následně jsou v kapitole Závěr shrnuty hlavní poznatky a zhodnocen přínos práce.

Teoretická část

1 Generace Z

V současné době společně existuje nejvíce generací (McCrindle, 2018). Díky tomu nabývá na důležitosti jednotlivé generace znát a rozumět jim, aby bylo možné vycházet s lidmi napříč prostředími. S několika generacemi najednou se člověk může setkat už v rodině či ve škole, téměř jistě se pak ocitne tváří v tvář generačním rozdílům v práci. Zájem o generace skutečně roste, běžný člověk to může zaznamenat především v médiích. To s sebou ovšem přináší čím dál tím častější problém moderní doby – co jsou fakta a co pouhé domněnky? Jednou z nejrozšířenějších domněnek je to, že generace jsou definovány výhradně (někdy i pouze) časově. Ve skutečnosti jsou generace vymezeny událostmi, které danou skupinu lidí ovlivnily. Mark McCrindle (2018) generace definuje takto: „Generace označuje skupinu lidí narozených v podobném časovém úseku, kteří sdílejí srovnatelný věk, životní fázi, a kteří jsou ovlivněni určitým časovým obdobím (událostmi, trendy a objevy).“ Společnost zatím na nové generace reagovala pozdě, pokud chce oslovovat generaci Z, je nejvyšší čas.

1.1 Popis generace Z

Generaci Z datují badatelé různě, nejuznávanější bývá datace již zmíněného McCrindla (2018) od roku 1995 do 2009. Další uznávanou badatelkou na poli generací je S. Sladek s kolektivem z XYZ University (2018), která vymezuje generaci Z od roku 1996 do roku 2009. Začátek v roce 1996 opodstatňuje tím, že lidé narození v tomto roce a mladší nemohou pamatovat teroristický útok 11. září 2001, tudíž ani neznají svět před tím, než hrozba mezinárodního terorismu nabrala takových rozměrů. Tuto generaci kromě terorismu ovlivnily i další krize, mezi které patří nepochybně klimatické změny a ekonomická krize (Sladek & Grabinger, 2018). Mezi ně se nyní přidává ještě krize spojená s pandemií (Lyon, 2021). Zatím těžko odhadovat, zda konflikt mezi Ukrajinou a Ruskem výrazně ovlivní tuto generaci, nebo bude mít hlavní dopad na tu nadcházející. Téměř jisté ale je, že ovlivní životy lidí i v přímo nezasažených zemích. Generace Z tedy prochází poměrně náročnou dobou skýtající mnoho výzev. McCrindle (2018) ji dokonce při popisu jednotlivých generací dává do jedné kategorie (*Artist/Adaptive* – výtvarní/adaptivní) s generací *Builders* (Stavitelé) narozených v letech 1925 až 1945, kteří se narodili do doby Velké krize a druhé světové války. Stejně jako tomu bylo u generace Stavitelů, i u této generace se předpokládá období ekonomické a sociální obnovy. V tuto chvíli je ovšem na místě očekávat, zda tomu nezamezí neustále se vracející pandemie.

Mezi vlivy na generaci Z se samozřejmě nedají opomenout technologie. Jedná se o první generaci, pro kterou téměř neexistuje rozdíl mezi fyzickým a digitálním světem (Sladek, 2018). Díky technologiím se tzv. *Zetka* setkávají s úplně novými privilegii, ale i překážkami. Technologie pro ně už nejsou pouhými zařízeními, nýbrž rozšířením sebe sama. V neposlední řadě budou příslušníci generace Z ovlivněni proměnou rodiny, malou porodností a stárnutím populace (Sladek, 2018). Se stárnutím populace je spojena i čím dál tím delší doba dožití (předpokládá se pro generaci Z až 100 – 120 let). Pro mladé generace to znamená minimálně to, že budou déle pracovat, že se sníží počet lidí v aktivním věku a naopak zvýší počet těch ve věku důchodovém. S proměnou rodiny souvisí změna role otce, který se více podílí na výchově dětí a celkové péči o rodinu. Většina rodičů je generace X, ti své děti často vedou k individualismu a realismu, učí je získávat zkušenosti, nacházet vlastní cestu a hledat i jiné vzdělávací cesty než ty tradiční (Sladek & Grabinger, 2018). I přes hledání netradičních cest ve vzdělávání, generace Z je doposud formálně nejvzdělanější generací – 1 ze 2 má vysokoškolský titul (McCrindle, 2018).

1.2 Charakteristiky příslušníků generace Z

V různých zdrojích lze nalézt rozličné charakteristiky této mladé generace popsané různými způsoby. Pro účely této práce jsou zvoleny primárně charakteristiky z díla Marka McCrindla (2018), místy doplněné z jiných zdrojů.

Generace Z je „demograficky změněná“. Od 60. let minulého století se počet obyvatel na zemi zdvojnásobil. Jak již bylo zmíněno, populace stárne, což bude mít pro generaci Z velký význam – budou pravděpodobně déle pracovat, ale i žít a mít delší důchod. S tím souvisí také to, že s přibývajícím počtem lidí v důchodu ubývá pracujících, kteří umožňují finanční podporu důchodců. To bude vyžadovat větší schopnost nových pracujících, aby zvýšili potenciální produktivitu a zajistili nejen možnost finanční podpory lidí, kteří už pracovat nemohou. Proměnou prošla také domácnost, kdy se párová domácnost pomalu, ale jistě dostává, co se počtu takových domácností týče, před nukleární rodinu. Jak by se dalo předpokládat, spolu se stárnoucí populací také přibývá počet jednočlenných domácností (McCrindle, 2018).

Generace Z je „generačně definovaná“. *Zetka* jsou generací s mnoha „nej“ – nejvíce materiálně zajištění, technologicky uspokojení, globálně propojení a nejdéle formálně vzdělávání. Zároveň jsou ovlivňováni nejistou ekonomickou situací a mezinárodním propojením snad ve všech odvětvích (McCrindle, 2018).

Generace Z jsou „digitální integrátoři“. V postoji k technologiím se dřívějším generacím přezdívá „digitální transaktoři“. Ti totiž využívají technologie praktickým, funkčním způsobem pro plnění zadaných úkolů. Rozdíl mezi generacemi utváří věk, ve kterém začali technologie využívat. Generace Z je první generací, která má ve svém životě technologie od malička (McCrindle, 2018). 50 % Zetek má vlastní tablet, 33 % smartphone, až 100 % je online minimálně jednu hodinu denně a 46 % je online 10 a více hodin denně (Sladek & Grabinger, 2018). Technologie integrovali do svých životů a staly se pro ně více než pouhými nástroji, nýbrž rozšířením sebe sama. Pro představu, vyrůstají ve světě, kde se uskuteční denně 5,1 miliardy vyhledávání na Googlu, 4 miliardy zhlédnutí na YouTube, je přes miliardu aktivních účtů na Facebooku a více než milion aplikací na App Store (McCrindle, 2018).

Generace Z je „globálně zaměřená“. Tato generace je první opravdu globální generací. Ač si to možná neuvědomují, je pro ně globální úplně všechno od hudby, filmů, přes módu a jídlo až po různé trendy a doporučení (videa apod.) na sociálních sítích (McCrindle, 2018). Díky již mnohokrát zmíněným technologiím jsou schopni se spojit s kýmkoli kdekoli na světě. Výzkum XYZ University ukázal, že 34 % Američanů je v kontaktu s někým z jiného státu a 13 % s někým z jiné země (Sladek & Grabinger, 2018). Skvělým, i když nemilým, příkladem tohoto technicky podmíněného globálního propojení jsou nedávné události na Ukrajině, o kterých se většina mladých i starších lidí dozvíдалa převážně ze sociálních sítí.

Generace Z je „vizuálně zaujatá“. Dalším charakteristickým rysem této generace je jejich upřednostňování vizuálního obsahu. Zjednodušeně lze říci, že se raději podívají na shrnující video, než aby si přečetli dlouhý podrobný článek. Nacházíme se v době přeplněné informacemi, kde je díky globalizaci čím dál častěji nutné překonávat jazykové bariéry, proto značky a společnosti raději komunikují pomocí obrázků či barev namísto užívání tradičních frází a textů.

Generace Z je „vzdělaně reformovaná“. Lidé v této generaci studují nejdéle ze všech. Mění se i vnímání vzdělávání. Z určité životní fáze se stává celoživotní realita. Generace Z je také zatím nejvzdělanější generací, kde má titul 1 ze 2 (generace X – 1 ze 4; generace Y – 1 ze 3). Změnily se i školy a jejich postoje. V této době jsou školy zaměřené na přizpůsobení se žákovi, namísto učiteli. Dále se školy více než na pouhý obsah zaměřují na zapojení žáků a z čistě formálního prostředí postupují k mnohem interaktivnějšímu (McCrindle, 2018).

Generace Z je „sociálně definovaná“. Další z „nej“ této generace je největší napojení na své vrstevníky a vzájemné utváření ze všech generací. Studie McCrindle Research ukázala, že Zetka sice mají podobný počet blízkých přátel jako generace předchozí (průměrně 13), ale Y a

Z mají téměř dvojnásobek přátel na Facebooku, což znamená, že jejich vrstevníci a „přátelé“ na ně mají výrazně větší vliv (McCrindle, 2018).

Mezi dalšími charakteristikami, které se nekryjí s již zmíněnými, je například vysoká finanční gramotnost příslušníků generace Z. To je podle všeho způsobeno právě proběhlou krizí, kdy viděli své blízké přicházet o práci, zažívat finanční problémy a utápět se v dlužích. Spolu s tím se této generaci připisuje skvělá schopnost kritického myšlení a realistického pohledu na věc. Proto jsou si velmi dobře vědomi hodnoty a důležitosti peněz a v zacházení s nimi jsou náležitě opatrní (Sladek & Grabinger, 2018).

Další charakteristikou je individualismus, který se projevuje v mnoha ohledech. Zetka si své individuality velice váží a nebojí se jí projevovat celému světu. Žijí v době razantního posunu všemožných společenských norem. Být jiný, odlišovat se od většiny se mezi mladými stalo ceněnou vlastností. To, co by předchozí generace ve většině případů odsoudily, tato generace oceňuje. Jiným projevem individualismu je touha příslušníků této generace po vlastním podnikání, v budoucnu chtějí být „svými pány“ (Sladek, 2018). To bude nejspíš spojené s onou finanční gramotností, kdy vidí, že jako podnikatelé jsou schopní za cenu risku vydělat mnoho peněz.

Poslední charakteristikou je snaha o zlepšení světa. Zetka se nachází přímo v klimatické krizi, vyrostli během finanční krize a opakujících se teroristických útoků. Proto chtějí mít pozitivní vliv na své okolí - 60 % mladých chce práci, která ovlivňuje svět a 76 % se zajímá o lidský dopad na planetu (Sladek, 2018). Je třeba nezapomínat na realističnost této generace, která zajišťuje, že nehodlají vymýšlet naivní a neuskutečnitelné plány na změnění světa, místo toho se o to pokusí novými a měřitelnými způsoby.

1.3 Generace Z ve škole

Vzdělávací instituce jsou hlavním zdrojem budoucích pracovníků, u kterých budou vyžadovány větší schopnosti než u předchozích generací, vzhledem k stárnutí populace a úbytku aktivních pracovníků. Stejně tak platí, že úspěšnost školského systému vysoce souvisí s úspěšností celé společnosti. O důležitosti vzdělávání ve vývoji jednotlivce i celé společnosti nemůže být pochyb. Problémem ale je, že současný školský systém příliš neodpovídá požadavkům současné generace. „Často přinášíme obsah z 19. století v budovách z 20. století studentům 21. století a díváme se, proč nedochází k propojení.“ (McCrindle, 2018). Pro napojení na studenty je důležité danou generaci poznat a pochopit, jakým stylem se učí. Někteří

autoři i učitelé považují generaci Z za nevzdělanou, ačkoli je mezi nimi mnoho praktických a realisticky smýšlejících zástupců. Jejich specifika se samozřejmě odrážejí i v učení.

Príslušníci generace Z nememorují. Dřívější generace byly zvyklé na učení se všeho možného nazpaměť, tahle generace je jiná. Generace Z nechce memorovat, protože to nepotřebují. Veškerá fakta mají doslova na špičkách prstů a cokoli potřebují, si jednoduše najdou pomocí pár kliknutí. Místo učení se něčeho, co rychleji najdou, se zaměřují na učení toho, jak informace hledat, využívat a ověřovat (Sladek & Grabinger, 2018).

Nevnímají své životy lineárně a skrze milníky. Život mladých lidí už nejde od vzdělání přes kariéru až po důchod jako dřív, místo toho se to může často mísit a například vzdělání je čím dál tím více celoživotní záležitostí. S tím souvisí i absence oslavování životních milníků jako jsou třeba 18. narozeniny, ty se stále slaví, ale spíše s cílem užít si zábavu (McCrindle, 2018).

Generace Z je také označována jako tzv. post-gramotná. Příslušníci této generace vyrůstají v době, ve které již není komunikace omezena jen na psané a mluvené slovo, ale je multimodální. Kupříkladu internet rozhodně není gramotný nástroj, nýbrž interaktivní, hypertextové médium mnoha objevů, zvuků, videí či obrázků. Je i přístupnější než tradičnější nástroje, například Wikipedie, tvořená veřejností, je mnoha studentům bližší než odborníky tvořená encyklopedie. Všechno se mění – videa nahrazují knihy a články, obrázky a zkratky nahrazují celá slova, ba dokonce i celá sdělení – slova a věty jsou nahrazovány symboly. Tento zjednodušující styl komunikace ovšem proniká i tam, kde není zcela vítán – do formální psané komunikace. V rámci zrychlení komunikace žáci ignorují pravidla diakritiky či hláskování, nebo i nahrazují slova emotikony. Problém samozřejmě není v tom, že by se stávali negramotnými nebo méně gramotnými, přeci jen píšou více zpráv, než kterákoli generace před nimi. Problém pravděpodobně spočívá v tom, že se klasická gramotná forma komunikace nespojuje s dnešním multimodálním světem. Současní studenti tedy vyžadují zapojení více kanálů než pouhé pasivní poslouchání, zatím co učitel mluví a píše na tabuli (McCrindle, 2018).

Generace Z je označována také jako post-logická. McCrindle (2018) ve svém díle píše, že „éra expertů nahradila éra názorů generovaných uživateli“. Statistiky a obsah v síle přesvědčit ustupují příběhům a procesu. Určitý konsenzus se ve společnosti snáz vytvoří emotivním, než kognitivním působením (McCrindle, 2018).

Učí se vizuálně. Nečekaným důsledkem neustálé vizuální stimulace generace Z televizí, videohrami a různými videi na internetu je generace studentů upřednostňujících odlišný styl

učení, než jejich předchůdci (Sladek & Grabinger, 2018). Pro představu, v 70. letech až 70 % studentů preferovalo získávání nových informací skrze sluch, později v generaci Y takových studentů bylo 30 % a v dnešní době je na 70 % studentů, kteří upřednostňují výhradně nesluchové přijímání informací (McCrindle, 2018).

Další specifikací mladé generace je upřednostňování praktického učení. Role učitele se v poslední době změnila. Dříve měl být spíše zdrojem informací, které měl student pochopit a zapamatovat si je. Dnes si tyto informace jsou studenti schopni najít sami, a proto by měl učitel fungovat jako rádce a facilitátor při jejich objevování a učení se. Výzkum XYZ University zjistil, že 55 % generace Z se chce nové věci učit přímo praktickým prováděním daných věcí. Některé proaktivní školy už se tomuto trendu začaly přizpůsobovat a umožňují svým žákům zážitkové netradiční učení (Sladek, 2018).

Studenti z řad generace Z jsou soutěživí a motivovaní známkou. Mezi studenty nebývá neobvyklé přesvědčení, že jsou ve škole hlavně pro dobré známky a ne pro vzdělání. Konec konců vyrůstají ve světě, kde se soutěží prakticky ve všem. I vzdělávací prostředí se stalo velice soutěživým. Školou i vlastními rodiči jsou žáci vedeni k zájmu o svůj nejen akademický úspěch. I přes všechny vnější tlaky, bývají příslušníci generace Z vysoce vnitřně motivovaní a skutečně prahou po úspěchu. S tím souvisí i potřeba téměř okamžité zpětné vazby, které se předchozím generacím nedostávalo, ani nemohlo (dnes je to možné například skrz online známkovací portály). Ona soutěživost s sebou bezpochyby nese mnoho pozitiv, ale i negativ. Nepříjemným vedlejším účinkem této soutěživosti je zvýšená náchylnost generace Z k depresím a úzkostem (Sladek, 2018).

Pro popis vhodného přístupu k žákům z generace Z se používají 4R: Real (reálný, opravdový), Relevant (relevantní), Responsive (reagující, citlivý), Relational (relační, vztahový). Pod pojmem opravdovosti se skrývá požadavek generace Z na ostatní, aby byli důvěryhodní a transparentní. Nepotřebují totální přijetí nebo poznání, stačí jim pochopení a respekt. Relevantní by měl být hlavně styl a obsah komunikace. I když není možné zaujmout vždy každého, je důležité volit styl i obsah dle potřeb dané generace. V případě generace Z to znamená zaměření na vizuální zaujetí. Třetím R je Responsive (reagující, citlivý), čímž se myslí vzdělávání zaměřené na žáka, místo na učitele nebo osnovy. Takové zaměření na žáka by mělo obsahovat vše, co dobrá komunikace má (zájem, poučení, zapojení, inspirování). Tento bod zároveň zahrnuje vhodné zapojení nového ke starému, například využití nových technologií k výuce staré látky. Poslední bod popisuje důležitost utváření vhodného vztahu a celkového skupinového klimatu pro zvýšení motivace učit se (McCrindle, 2018).

1.4 Generace Z v práci

1.4.1 Faktory ovlivňující nástup generace Z na trh práce

Spolu se zbytkem světa změnami prochází i pracovní prostředí. Tyto změny představují nekončící výzvy pro zaměstnavatele, kteří chtějí nabírat, udržet a řídit schopné nové i stávající zaměstnance. Často se pozornost zaměřuje pouze na nové generace a opomínají se ty starší a soužití různých generací na jednom pracovišti. Mezi změnami se nejčastěji zmiňují nové technologie. Ovšem zásadnější dopady stále mají sociologické a demografické změny. Mnohé technologické postupy jsou zastavovány, neboť jdou proti lidské povaze – například virtuální či bezpapírové kanceláře jsou určitě skvělý nápad, avšak lidé mají stále potřebu sociálního kontaktu s druhými a fyzického kontaktu s knihou, apod. (McCrindle, 2018).

Na pracovištích se v poslední době vynořují čtyři trendy: stárnutí populace, přecházející generace, nárůst pracovních možností a redefinovaný pracovní život. Stárnutí populace je problémem většiny vyspělých zemí a často platí, že čím vyspělejší země je, tím starší je její populace. Globálně rostl věkový průměr od roku 1950 do 2009 z 24 na 28, nyní se předpokládá, že v roce 2050 bude až 38 let (McCrindle, 2018). Česká republika není ve zvyšování průměrného věku výjimkou. Hodnota průměrného věku vzrostla od roku 1990 do 2020 z 36,5 let na 42,6 let a stále roste (Český statistický úřad, 2019). V průběhu další dekády se dá předpokládat, že bude stejně lidí ve věku 15 – 19 let jako lidí ve věku 65 – 69 let. To se zákonitě musí projevit na trhu práce. Dalším trendem je přecházení generací, což označuje největší generační výměnu moderní doby. V blízké době všichni z generace Baby Boomers (narození 1946 – 1964) dosáhnou důchodového věku a budou muset být nahrazováni mladšími. Dříve bylo běžnou praxí, že starší byli na vyšších pozicích. I to se dnes mění a mladí čerstvě po škole vedou týmy starších, což může vést snadno ke konfliktu. S opouštěním pracovního trhu tak velkou generací jako jsou Baby Boomers souvisí další trend narůstajících možností. Zkrátka začíná být více pracovních pozic než pracovníků, kteří by je obsadili. V neposlední řadě se nesmí zapomenout na redefinovaný pracovní život. Mladé generace (generace Y a Z) rozhodně nežijí pouze pro práci a pracovní život nedělí na fáze vzdělávání a vlastní práce. Ve vzdělávání často pokračují celý život, dokonce hledají pracovní místa, která jim to umožňují. I přes svou realističnost a finanční gramotnost v práci hledají také zábavu, sociální kontakt, osobní rozvoj a naplnění. Velmi významnou roli pro ně ve výběru zaměstnání hraje tzv. work-life balance, neboli vyrovnanost pracovního a osobního života (McCrindle, 2018).

1.4.2 Jaká je generace Z v pracovním procesu?

I přesto, že bývá generace Z považována za sobeckou a sebestřednou, hledají si spíše zaměstnání, ve kterých mohou být užiteční, přispívat, tvořit a učit se novým věcem. Zatím se zdá, že díky své flexibilitě budou skvěle řešit i složitější problémy a snáze je začne nudit rutina a všednost. Přeci jen jsou velice soutěživí a prahnou po výsledcích (Sladek, 2018). Dalším pozitivem této mladé generace je jejich mimořádná kreativita. Všechnu inovaci, která se děje kolem nich, přijímají coby inspiraci. Pro kreativitu mají více času v tom smyslu, že potřebné informace dohledají velice rychle a zbylý čas pak mohou investovat do analýzy nalezených informací a tvorby řešení. Pokud jim zaměstnavatelé poskytnou potřebný čas a prostor, Zetka mohou být významným přínosem (Sladek, 2018).

Tak jako každá generace, ani tato není dokonalá. Jedním z problémů generace Z je nízká odolnost vůči stresu. Podle APA tato odolnost klesá s každou generací. Generace Z je dokonce považována za nejvíce stresovanou generaci vůbec, což bývá přisuzováno ohromné soutěživosti, kterou jsou obklopeni od malička ze všech stran. Aby zaměstnavatelé uchránili své zaměstnance od stresu, doporučuje se dostatečné zapojení pauz a zábavy a poskytnutí možnosti zdravého úniku od stresu. Generaci Z od úzkosti a stresu v práci může také pomoci strukturovanost, jasně stanovené cíle, výzvy a rychlá a jasná zpětná vazba (Sladek, 2018). Dalším, čím dál častějším, problémem generace Z je neschopnost vyznat se sám v sobě. To je pravděpodobně nečekaný důsledek společenských změn poslední doby, které zahrnují větší otevřenost, pochopení a přijetí. V praxi to znamená, že mnoho mladých nepovažuje za vhodné a korektní pohlížet na člověka podle jeho pohlaví, rasy, náboženství nebo sexuální orientace. Nese to s sebou ovšem to, že mladí nejsou schopni identifikovat sebe, své silné a slabé stránky, nebo co mají a nemají rádi. Na to budou muset zaměstnavatelé myslet a vyhybat se škatulkování a příliš lineárnímu myšlení (Sladek, 2018).

Co tedy generace Z hledá při výběru zaměstnání a podle čeho se rozhoduje? Jeden z nejnovějších výzkumů ACCA (Lyon, 2021) odhalil, že největší obavou příslušníků generace Z v oblasti práce je jistota zaměstnání, well-being a duševní zdraví. Tyto obavy jsou udávány výrazně častěji než nadosobní problémy jako například změny klimatu. Dříve tomu tak nebylo, badatelé tento posun přisuzují výzvám a problémům, které přinesla pandemie. Generace Z si tedy nejvíce cení organizací, u kterých mají co největší jistotu udržení práce, možnost udržení rovnováhy mezi pracovním a osobním životem, a které se starají o pohodu a zdraví svých zaměstnanců. Touha po jistotě a zajištění výdělků ovšem neznamená, že by brali jakoukoli práci. Místo toho hledají práce, kde mají možnost dalšího učení a rozvoje. Mezi dalšími vysoko

postavenými faktory, které lákají generaci Z, určitě patří vysoké kompenzace, příležitosti k mezinárodní práci a rychlému posunu. Pohledy na věc se přirozeně liší napříč odvětvími, často ale jen v pořadí oněch faktorů (Lyon, 2021).

2 Kariérové poradenství

Volba studijního a profesního zaměření je jednou z nejdůležitějších voleb v životě moderního člověka. Nabídka možných směrů a drah se stále více zvětšuje a rozšiřuje, což je v mnoha ohledech velmi pozitivní. Na druhé straně to ale klade na rozhodujícího se žáka čím dál tím větší nároky na orientaci a rozhodnost. Se stoupajícími nároky na informovanost a orientaci roste význam kariérového poradenství, jehož úkolem je zajištění spravedlivého přístupu k informacím potřebným pro správné rozhodnutí (Hloušková, 2019). Kariérové poradenství má vliv jak na samotného jedince, tak na celou společnost. U jedince může napomáhat k zlepšení rozhodovací schopnosti, uvědomění si příležitostí a zvládnání různých přechodů v životě. Pokud si pak jedinec správně a vhodně volí svou vzdělávací a profesní dráhu, projeví se to ve společnosti například na HDP, sociálním vyloučení, daňových příjmech či veřejných výdajích na vzdělávání (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020).

2.1 Poskytovatelé kariérového poradenství

Kariérové poradenství je nejen aplikovaným oborem psychologie, ale také odbornou pomocí v oblasti práce, zaměstnání a povolání (Vendel, 2008). Kariérové poradenství se nezaměřuje pouze na žáky a studenty stojící před volbou dalšího vzdělávání či prvního zaměstnání, ale pomáhá i pracujícím při změně zaměstnání, při návratu do pracovního procesu a při rekvalifikaci. V rámci kariérového poradenství jsou využívány testy a diagnostiky, případně se může jednat i o součást tréninku osobnostně sociálního rozvoje (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020). Mezi poskytovatele kariérového poradenství patří školská poradenská pracoviště, školská poradenská zařízení, poradenské pracoviště při Úřadu práce, vysokoškolské poradny, různé neziskové organizace, případně i soukromí poskytovatelé. Na všech těchto místech by se mělo žákům dostat pomoci v orientaci v dalším směřování, v překonávání překážek a obtíží v kariérovém rozhodování a podpory kariérového rozvoje (Hloušková, 2019). V neposlední řadě se nesmí zapomenout na přípravu na rozhodování o své budoucnosti v rámci běžného vyučování, kdy jde o tzv. výchovu k povolání. Poté se ještě vedle kariérového poradenství uvádí tzv. profesní (kariérové) orientace, která má jednorázově či krátkodobě pomoci mladým zorientovat se v dostupných informacích ohledně jejich možností (Vendel, 2008).

Nejčastějším poskytovatelem kariérového poradenství ve škole je výchovný poradce. Funkci výchovného poradce zastává jeden z učitelů a musí být na každé škole. Jeho hlavním úkolem je právě poskytování kariérového poradenství, což zahrnuje jak poradenskou (např.:

skupinová i individuální šetření k volbě povolání a dalšího vzdělávání, individuální poradenství v oblasti kariéry, poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků, spolupráce se školskými poradenskými zařízeními), tak metodickou činnost (např.: metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy nejen v otázkách kariérového rozhodování žáků; předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami dalším pedagogickým pracovníkům školy) (Knotová, 2014). Méně častý je na školách školní psycholog. To již není jeden z učitelů (ovšem bývá umístěn v budově školy) a rozhodně nebývá pravidlem na všem školách, ba naopak. Kariérové poradenství je jedním z mnoha úkolů, které školní psycholog má. Jeho pozice v systému kariérového poradenství je, vzhledem k jeho odbornosti, nezaměnitelná – vykonává individuální i skupinovou diagnostiku, individuální psychologickou intervenci a preventivní a intervenční práci se třídami. Podobně je na tom školní speciální pedagog, který se v poskytování kariérového poradenství zaměřuje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Významnou roli ovšem hrají i další pedagogičtí pracovníci školy, především jsou to třídní učitelé a učitelé občanské výchovy (OV) či základů společenských věd (ZSV). Třídní učitelé často těsně spolupracují s poradenskými pracovníky, neboť by měli znát své žáky, vědět o jejich zázemí a zvláštěnostech. Neoficiálně také často poskytují poradenství jak svým žákům, tak jejich rodičům. Učitelé OV a ZSV jsou důležitými články, jelikož právě do jejich předmětů je nejčastěji zakomponováno téma *Člověk a svět práce*, které má být součástí rámcových vzdělávacích programů všech typů středních škol, liší se pouze v konkrétních vyučovaných okruzích (Hlad'o, 2012). Mezi poskytovatele kariérového poradenství přímo ve školách patří také vysokoškolské poradny. Studentům a absolventům vysokých škol poskytují potřebné informace, vyhledávají a udržují pro ně kontakty s potenciálními zaměstnavateli a často jsou také kontaktním místem studentů a zaměstnavatelů při hledání vhodného prostředí pro realizaci závěrečných prací (European Commission, 2021).

Mezi školská poradenská zařízení poskytující kariérové poradenství patří pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum. Pedagogicko-psychologické poradny jsou nejen v rámci kariérového poradenství pro školy velice potřebnými partnery. Mají na starosti pomoc žákům a jejich rodičům při volbě profesní a studijní dráhy po ukončení základní nebo střední školy (např. diagnostika v případě komplikací, posouzení intelektových a osobnostních předpokladů pro studium, poradenské služby při výběru studijního oboru či zaměstnání, poskytování informací jak žákům a rodičům, tak školám). Speciálně pedagogické centrum těsně spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou. Orientují se na pomoc

žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a se zdravotními postiženími. Své služby poskytují ambulantně, na školách a dokonce i v rodinách. Dalším významným a nezastupitelným partnerem škol jsou informační a poradenská střediska při úřadech práce. Tato střediska poskytují pomoc všem občanům bez výjimky, jejich hlavní klientelu však tvoří žáci základních a středních škol, studenti vysokých škol a uchazeči o nové zaměstnání. Svým klientům poskytují odborné informace potřebné k orientaci na aktuálním i předpokládaném trhu práce. Informace podávají s přihlédnutím ke klientovým možnostem, kvalifikačním předpokladům, zájmům a schopnostem (Hlad'o, 2012). Dále se na poli kariérového poradenství objevují neziskové organizace a soukromí poskytovatelé. Ti se pak nabídkou služeb a cílovými skupinami ve většině případů kryjí s výše popsányými poskytovateli.

2.2 Využívání služeb kariérového poradenství

Kariérové poradenství studenti v ČR celkově využívají poměrně málo. Podle Hlouškové (2019) služeb kariérového poradenství alespoň jednou využilo jen 14 % žáků středních odborných škol a středních odborných učilišť (z toho 4 % opakovaně). Podle výzkumu Drahoňovské a Šťastnové (2012) pomoc při řešení kariérové budoucnosti mezi odborníky vyhledalo pod 8 % studentů, výjimkou jsou učitelé, ke kterým si pro radu přišlo 27,8 % studentů. Ti studenti, kteří služeb kariérového poradenství využili, mezi důvody nejčastěji uvádějí přesvědčení nepokračovat ve zvoleném oboru v rámci studia i práce, dále pak potřebu získání rady od nestranného odborníka ohledně směřování jak ve vzdělávání, tak na trhu práce, nejistotu a nerozhodnost plynoucí z širokého spektra variant, nebo nerozhodnost plynoucí z navzájem si odporujících zájmů, nesouladu vlastních předpokladů a nároků, nebo absenci kariérových cílů a představ (Hloušková, 2019).

Když žáci nevyužívají cesty vedoucí přes odborníky, co jim tedy pomáhá při takto důležité volbě, jako je volba profesní a vzdělávací dráhy? Podle výzkumu Hlad'a a Drahoňovské (2012) žáci i jejich rodiče největší vliv na své rozhodnutí přisuzují žákům samotným. Na druhém místě jsou pak rodiče a na třetím kamarádi. I když mají mít žáci samotní největší vliv na konečné rozhodnutí, stále se ve velké míře řídí radami svých rodičů. Mimo rady rodičů studenti jako zdroj informací využívají nejvíce internet, spolužáky a kamarády, další členy rodiny, školu, kde právě studují a školu, kam se hlásí (Hlad'o & Drahoňovská, 2012; Šťastnová & Drahoňovská, 2012). Při vybírání profesní a studijní dráhy je cílem drtivé většiny žáků vybrat si školu (pokud chtějí dál studovat), která je bude bavit, poskytne jim v budoucnu dobré pracovní uplatnění a budou mít co největší šanci ji dokončit. Po dostudování chtějí najít práci, která je bude opět především bavit a bude dobře placená. Většina žáků začíná uvažovat

nad svou profesní a studijní budoucností v předposledním ročníku studia (Šťastnová & Drahoňovská, 2012).

3 Adolescence

Adolescence je posledním obdobím dospívání. Celé dospívání trvá poměrně dlouhou dobu, ale hlavně se v něm děje mnoho významných změn. Proto je třeba toto období rozdělit na dílčí stádia, což je však celkem problematické a mezi autory se liší. Čáp a Mareš (2007) ve svém díle například dělí dospívání na tři fáze – prepuberta, puberta a adolescence. Langmeier s Krejčířovou (2006) ho dělí jen na dvě fáze – pubescence a adolescence. Průřezově se ale snad všichni autoři shodují, že adolescence trvá zhruba od 15 do 20 – 22 let, i když zde samozřejmě najdeme určité interindividuální rozdíly. Počátek adolescence se dá popsat jako období, kdy jedinec biologicky téměř dozrál, mentálními schopnostmi se již také vyrovná dospělým, čeká ho však ještě mnoho zásadních sociálních změn (např. první vážné vztahy, přechod na trh práce, apod.). Konec tohoto zásadního období už se určuje obtížněji. Právo uznává jako dospělého člověka, který překročil věkovou hranici 18 let, tento věk ale nehraje nijak zvlášť významnou roli, co se duševního i dalšího vývoje týče. Dříve se jako mezník bral nástup do práce nebo první výplata, to ovšem vzhledem k prodlužující se době studia a opožděnému nástupu do pracovního poměru také není úplně ideální. Horní věková hranice adolescence je tedy určena víceméně nahodile (Říčan, 2004). Jak již bylo zmíněno, v období adolescence už jedinec neprochází na první pohled tak zásadními změnami, růst již není tak rapidní, celkově se adolescent čím dál tím více začíná podobat dospělým. V myšlení už dosáhl úrovně, kterou Piaget nazval stádiem formálních operací (Langmeier & Krejčířová, 2006). Další často zmiňovanou charakteristikou dospívání bývá emoční labilita, která je však typická pro předchozí období, v adolescenci už nebývá tak častá. Pro adolescenci je typický nejvýraznější vývoj v sociální oblasti. Jedinec dokončuje povinnou školní docházku a volí svou profesní dráhu, má také za úkol dotvořit vlastní identitu, přičemž se často vymezuje vůči starším (Čáp & Mareš, 2007). Adolescence by se dala dále dlouze popisovat, pro účely tohoto textu budou více popsány pouze oblasti účelné k tématu – volba povolání a vymezení vůči předchozím generacím.

3.1 Volba povolání

Nedá se říct, že by lidé do období adolescence o svém budoucím povolání nepřemýšleli, v této době však toto přemýšlení nabývá na vážnosti. Volba své profesní orientace již není jen předmětem hravých představ, jedinec musí brát v úvahu všechny skutečnosti, které by mohly mít vliv na jeho budoucí směřování. Ve výsledku jde vždy o souhru dvou aspektů. První je prospěšnost pro jedince, který si chce zvolit povolání, které ho bude uspokojovat po všech stránkách. Na straně druhé jsou pak potřeby společnosti, která má za cíl získat vhodného

pracovníka na plnění úkolů pro společnost. Málokdo se za každou cenu dere za svým přesvědčením bez ohledu na vnější činitele, stejně tak snad nikdo za sebe nenechá rozhodnout jen vnější vlivy. U většiny se oba aspekty kombinují. Podle způsobu kombinace se rozlišují tři základní typy lidí při volbě povolání. Prvním typem je Typ A, který při volbě ve velké míře dbá na přání svého okolí a naopak příliš nepřihlíží na vlastní zájmy a požadavky. Typ B se nachází někde uprostřed, má určitou, i když nejasnou představu o své budoucnosti, ta je ale tak široká, že konkrétní volbu provádí nakonec na základě svého okolí. Typ C by se dal brát jako opak prvního typu, řídí se totiž pouze podle vlastního, dlouho a podrobně promyšleného plánu a od okolí si nenechává příliš radit (Langmeier & Krejčířová, 2006). Velkou roli ve volbě povolání nepochybně hrají rodiče adolescentů. Někdo by mohl očekávat, že se profesím svých rodičů budou adolescenti, potom co slychávali o všech jejich negativách, spíše vyhýbat. Ukazuje se však, že i přesto si mnoho dospívajících volí povolání stejné jako povolání jednoho z rodičů. Bývá to přisuzováno většímu poznání daného povolání a zachycení toho, že rodiče jsou se svou volbou vlastně spokojeni (Čáp & Mareš, 2007).

3.2 Generační rozchod

Rozchod generací bývá, minimálně v naší kultuře, vnímán jako nutný prostředek rozvoje nejen jednotlivce, ale i celé společnosti. Mladí mají být předurčeni k tomu vnímat věci jinak, kritizovat staré postupy a hledat nová efektivnější řešení. Toto „revoltování“ proti celé společnosti i vlastní rodině bylo dříve chápáno jako téměř nutně bouřlivé a náročné období pro všechny zúčastněné strany. To již v dnešní době neplatí, dokonce se vedou diskuze, zda lze vůbec adolescentní konfrontaci považovat za typickou. K tomuto posunu došlo pravděpodobně díky proměně výchovy ve více demokratickou a liberální, což vede k tomu, že adolescent nemá tolik příležitostí se vůči něčemu bouřit nebo vymezovat. Na druhou stranu by bylo mylné onen rozchod generací považovat za snadný nebo dokonce zpochybňovat jeho existenci. Říčan (2004) rozchod dětí s rodiči přirovnává podle vnímané závažnosti k rozchodu dlouholetých milenců a partnerů. V životě každého jedince je důležité projít touto separací, aby byl schopný navázat zralý partnerský vztah. Nezvládnutí tohoto úkolu se může projevit různě, někteří nepochopitelně úplně obrátí postoj ke svým rodičům, jiní se naopak vrátí k absolutní závislosti, nebo jinak rezignují na emancipační proces a uzavřou se do sebe. Na závěr považuji za vhodné dodat, že celospolečenské generační změny je nutné brát v úvahu, ale neznamená to, že by se dvě po sobě jdoucí generace úplně lišily. Macek (2003) například ve svém díle popisuje generaci adolescentů na přelomu tisíciletí, přičemž používá podobné charakteristiky, které jsou přisuzované i nynější adolescentní generaci.

Praktická část

4 Cíl a výzkumné otázky

Cílem této bakalářské práce je získat hlubší pohled do volby studijní a profesní dráhy studentů předposledního ročníku střední školy, konkrétně gymnázia. Konec předposledního ročníku je totiž právě to období, ve kterém o svém kariérním životě po maturitě začínají přemýšlet i ti, kteří to až dosud odkládali (Šťastnová & Drahoňovská, 2012). Dalším cílem, pojícím se s tím předchozím, je porovnat výsledky výzkumu s použitými zdroji pojednávajícími o generaci Z a zjistit, do jaké míry se s nimi výsledky shodují.

Výzkumné otázky se odvíjí od vytyčených cílů výše a byly stanoveny předem. Znění výzkumných otázek je následující: „Podle čeho si studenti předposledního ročníku gymnázia volí své studijní a profesní zaměření?“ a „Odpovídají výsledky zahraničním popisům generace Z?“ Výzkumné otázky budou zodpovězeny níže v kapitole Závěry.

5 Metody sběru a zpracování dat

Pro hlubší prozkoumání tématu byl zvolen kvalitativní design výzkumu. Sběr dat proběhl pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Před rozhovory byl také využit dotazník vytvořený pro účely tohoto výzkumu. Dotazník primárně sloužil k výběru respondentů pro rozhovor. Data získaná od všech respondentů v dotazníku budou představena dále, stejně jako výsledky rozhovorů.

5.1 Etika výzkumu

Při provádění výzkumu bylo důsledně dbáno na dodržování etických zásad. Z toho důvodu jsou anonymizována veškerá data (jména, názvy obcí), ze kterých by bylo možné respondenty rozpoznat. Respondenti byli předem seznámeni s podobou a účelem dotazníku i rozhovoru. Při samotném provádění rozhovorů byl pořizován audio záznam. Respondenti o tom byli také informováni, byl jim vysvětlen význam pořizování nahrávky a měli možnost nahrávání odmítnout. Od všech byl získán ústní informovaný souhlas s provedením výzkumu i následným zpracováním dat pro účely této práce. S rozhovory vyjadřovali studenti souhlas ještě před jejich konáním tím, že v dotazníku uvedli svá jména.

5.2 Dotazník

Před provedením rozhovorů byli nejprve všichni studenti třetích ročníků gymnázia požádáni o vyplnění *Dotazníku studijního/profesionálního zaměření*, který byl vytvořen pro účely této bakalářské práce (viz Příloha 1). Dotazník se skládal ze tří částí, ve kterých se nacházelo celkem 22 otázek. Na začátku si respondenti mohli přečíst úvod, který jim v krátkosti představil účel dotazníku a poskytl základní instrukce pro orientaci v něm. Poté následovaly otázky zaměřené na základní demografické údaje. Mezi nimi byla otázka na rok narození, která byla položena formou otevřené otázky a na pohlaví, kde měli studenti na výběr ze tří odpovědí („Muž“; „Žena“; „Jiné“). Důležitou položkou v této části byla položka „Jméno (v případě ochoty poskytnout rozhovor)“, kterou, jak znění napovídá, měli respondenti vyplnit pouze, pokud byli ochotni poskytnout rozhovor. V opačném případě měla položka zůstat nevyplněna. V první části dotazníku se nacházely ještě čtyři otázky po dvojicích. První dvojice zjišťovala, zda má student vybrané studijní či profesní zaměření a pokud má, tak jaké? V první otázce bylo na výběr z odpovědí „ANO“ a „NE“, v druhé otázce pak byla využita možnost otevřené odpovědi. Stejným způsobem byla koncipována i druhá dvojice otázek, která se tentokrát zaměřovala na to, zda má student alternativu pro případ, že z jakéhokoli důvodu nevyjde první možnost, případně jakou?

Druhá část dotazníku zjišťovala, co nebo kdo měl (nebo stále má) vliv na výběr studentova zaměření (znění položky v dotazníku: „Co nebo kdo měl/má vliv na výběr Vašeho zaměření?“). Na tuto položku navazoval výčet jednotlivých možných faktorů, které mívají vliv na rozhodování mladého člověka o jeho budoucí studijní a profesní dráze. Tyto faktory byly vybrány na základě poznatků z předešlých výzkumů (McCrindle, 2018; Sladek, 2018; Sladek & Grabinger, 2018). Každá položka následující po otázce obsahovala nadpis s faktorem (např. „Učitelé“) a pětibodovou Likertovu škálu, na které studenti vyjadřovali míru vlivu příslušného faktoru na jejich rozhodování o budoucím zaměření od 1 („Žádný vliv“) do 5 („Výrazný vliv“). Takových položek tato část obsahovala celkem pět. Aby bylo zabráněno opomenutí nějakého faktoru, který hraje v rozhodování dnešních studentů výraznou roli, byla na konec této části přidána ještě jedna položka s možností otevřené odpovědi znějící: „Napadá Vás něco dalšího, co Vás ovlivnilo?“

Třetí, poslední část dotazníku, kopírovala formu předchozí části. To znamená, že na začátku této části byla opět otázka, která tentokrát zjišťovala, co je pro studenty důležité při výběru jejich studijního či profesního zaměření (znění položky: „Co je pro Vás při výběru studijního či profesního zaměření důležité?“). Po otázce následovaly faktory potenciálně ovlivňující jejich volbu kariérní dráhy. Faktory v této části byly vybrány podle stejné literatury jako v předešlé části (McCrindle, 2018; Sladek, 2018; Sladek & Grabinger, 2018). Respondenti určovali vliv celkem u osmi faktorů. Pro vyjádření míry vlivu jednotlivých faktorů měli opět k dispozici pětibodovou Likertovu škálu v rozmezí od 1 („Není to pro mě důležité“) do 5 („Je to pro mě velice důležité“). I v této části byla na konec přidána položka s otevřenou odpovědí pro případ opomenutí zásadního faktoru (znění položky: „Napadá Vás něco dalšího, co je pro Váš výběr zaměření důležité?“).

Hlavním cílem dotazníku bylo zjistit, kdo ze studentů je vůbec ochotný poskytnout rozhovor na téma svého studijního a profesního zaměření a následně vybrat nejvhodnější respondenty pro rozhovor na základě jejich odpovědí v dotazníku. Dotazník měl odhalit, do jaké míry jednotliví studenti zapadají do generace Z, tedy co se výběru jejich studijního a profesního zaměření týče. Na základě toho mohl být vybrán rozmanitý vzorek respondentů pro rozhovor složený ze dvou studentů odpovídajících popisům generace Z, dvou studentů neodpovídajících těmto popisům a jednoho studenta, jehož výsledky byly na pomezí.

Původním záměrem bylo zadat dotazníky osobně ve třídách, což ovšem tehdejší situace zapříčiněná vládními opatřeními proti šíření nemoci Covid-19 bohužel neumožňovala. Dotazník byl tedy převeden do online podoby pomocí platformy Google Forms a zadán v rámci

online hodiny v jednotlivých třídách. Díky možnosti osobního vstupu do online hodiny předcházela samotnému vyplňování dotazníku slovní instruktáž s prostorem na případné dotazy. Dotazníkového šetření se nakonec zúčastnilo 81 respondentů, z nichž 19 souhlasilo s provedením rozhovoru, pokud budou vybráni. Samotný výběr respondentů pro rozhovor bude blíže popsán v kapitole Výzkumný soubor.

Jak již bylo zmíněno, povaha dotazníku v rámci celého výzkumu je spíše pomocná, i když důležitá. Podle toho je také zvoleno zpracování dat. Data z dotazníku budou v části Výsledky deskriptivně popsána. Podrobnější analýza dat z dotazníku proběhla u 19 studentů, kteří souhlasili s rozhovorem a u kterých bylo zapotřebí zjistit míru, do jaké spadají do generace Z.

5.3 Rozhovor

Hlavním výzkumným nástrojem tohoto výzkumu byl rozhovor, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda byla zvolena k dosažení hlubšího vhledu do procesů zapojených do rozhodování dnešních studentů stojících před ukončením střední školy o jejich budoucím studijním a profesním zaměření. Díky detailnějšímu náhledu do rozhodování respondentů o jejich budoucí profesní dráze je také možné lépe porovnat popisy generace Z z tohoto pohledu a zjistit, do jaké míry se dají považovat za platné i v českých podmínkách.

Před konáním rozhovoru bylo připraveno celkem 14 otázek (viz Příloha 2), které bylo potřeba zadat každému z respondentů, a od kterých bylo možné následně odbočovat k dalším tématům, která v průběhu konverzace vyplynula. Celkově se většina otázek rozhovoru podobala otázkám v dotazníku, aby bylo dosaženo co nejlepšího vysvětlení a popisu motivů. První dvě otázky měly poněkud obecnější charakter, dotazovaly se na směr, jakým hodlá student po střední škole směřovat a na varianty v případě, že první volba nevyjde. Další čtyři otázky se ptaly na důvody a faktory, které jedincovu volbu ovlivnily, a na konkrétní podobu onoho vlivu. V této části bylo možné (došlo k tomu nakonec u všech respondentů) se doptat na část dotazníku zabývající se vlivy na výběr daného zaměření, její nejasnosti nebo rozpory mezi odpověďmi v dotazníku a v rozhovoru. Následující dvě otázky byly konkrétnějšího charakteru a vyžadovaly trochu imaginace. Respondent měl za úkol představit si situaci, kdy se potkáme za pár let a on mi bude nadšeně povídat o škole, kterou studuje. Samozřejmě jen pokud plánuje po střední škole dál studovat, v opačném případě by byla tato položka přeskočena a zadána rovnou další. Při té představě měl respondent popsat danou školu, jak to v ní funguje a jaká by měla být, aby v ní byl spokojený. Poté si měl respondent představit naše další setkání, tentokrát za delší dobu, ve které už bude mít dostudováno a bude pracovat. Při této představě

bylo jeho úkolem popsat, podobně jako v případě školy, co dělá, jaká ta práce je. V této části bylo opět možné odkázat se na část dotazníku zabývající se důležitými faktory při výběru zaměření a dotázat se na případné nejasnosti či rozpory. Další dvojice otázek se zaměřovala na vnímání studia, kariéry a jejich vzájemné propojení. Konkrétně měl student odpovědět na tyto otázky: „Myslíš, že budeš pracovat v tom oboru, který vystuduješ?“ a „Jak celkově vnímáš vzdělání na své cestě za kariérou?“ Poslední tři otázky sloužily převážně k dokreslení představy o příslušnosti jedince ke generaci Z. První z nich zjišťovala, jak respondenti přemýšlí nad svou budoucností, případně jaké oblasti života plánují. Předposlední otázka měla ukázat prekoncepty o generaci Z daných studentů, ptala se, zda mají představu, co znamená být součástí generace Z. Na závěr rozhovoru byli studenti požádáni, aby uvedli, zda se cítí být součástí této generace.

Rozhovory byly provedeny s každým respondentem zvlášť, osobně tváří v tvář a na neutrálním místě s dobrým zázemím v pionýrské klubovně ve stejném městě, ve kterém se nachází gymnázium, které respondenti navštěvují. Doba mezi zadáním dotazníku a provedením rozhovorů nakonec, opět bohužel díky tehdejší situaci, činila jeden a půl měsíce. Rozhovory poté proběhly během tří dnů, přičemž v jeden den byly provedeny maximálně dva rozhovory. Respondentům byl zajištěn pocit bezpečí a pohodlí pomocí lehkého občerstvení, krátkého nezávazného rozhovoru a přečtení otázek (pokud o to měli zájem) předem, aby se mohli doptat na případné nejasnosti. Všem respondentům byly předem podány informace o zachování anonymity, přibližné očekávané době trvání, nahrávání rozhovoru a byl jim opět připomenut účel konání rozhovoru.

Analýze dat předcházelo nahrání (se souhlasem respondentů) a následná doslovná transkripce rozhovorů (viz Příloha 3 – 7). Jakmile byly rozhovory přepsané, přišla na řadu tematická analýza každého z nich. Tematická analýza je hojně užívaná, ovšem často různě uchopovaná, metoda kvalitativní analýzy. Jak název této metody napovídá, jde v ní hlavně o identifikaci hlavních témat v datech a jejich následnou analýzu. Konkrétní podoba je poměrně variabilní, záleží například na tom, jaké má výzkumník vstupní teoretické znalosti nebo do jaké hloubky analyzuje získaná data. Vzhledem k malým zkušenostem v oblasti kvalitativního výzkumu jsem zvolil co možná nejjistější přístup. Zvolil jsem tedy teoretickou tematickou analýzu, která předpokládá určitou teoretickou orientaci v oblasti zájmu. Na základě teoretické orientace pak výzkumník kóduje již v termínech, které užívá odborná literatura a částečně předpokládá výskyt určitých témat, což zajišťuje menší riziko přehlédnutí něčeho významného v datech. Zároveň tento přístup předpokládá existenci výzkumné otázky či otázek ještě

před samotným počátkem výzkumu. Témata jsem se rozhodl identifikovat na sémantické úrovni, což znamená, že jsou vyhledávána explicitně vyřčená témata. Opakem je identifikace témat na latentní úrovni, při které se výzkumník snaží vyhledávat témata více „mezi řádky“ (Braun & Clark, 2008). Při samotné analýze jsem postupoval podle doporučení autorek Braun & Clark (2008) a začal dostatečným seznámením s daty. K tomu výrazně pomohlo, že jsem sbíral a následně i přepisoval data sám. Poté přišlo na řadu kódování, při němž byly z jednotlivých rozhovorů vytaženy všechny podstatné informace týkající se výzkumných otázek (studijního a profesního zaměření a příslušnosti ke generaci Z). Takto upravené výpovědi bylo již možné seskupit do témat podle toho, zda se týkaly výběru studijního a profesního zaměření, požadavků na budoucí školu a budoucí práci, vnímání budoucnosti nebo prekonceptů generace Z. Tato témata částečně odpovídají otázkám rozhovoru, u jednotlivých respondentů se však liší jejich obsahem, lépe řečeno subtémata. Tato subtémata jsem tedy rozdělil podle toho, do jaké míry byla společná respondentům. Aby bylo subtéma společné bylo zapotřebí, aby se objevilo alespoň u třech respondentů. Díky tomuto rozdělení bylo následně možné zodpovědět výzkumné otázky a popsat situaci kariérového rozhodování respondentů.

6 Výzkumný soubor

Jako výzkumný soubor byly zvoleny tři třídy třetích ročníků jednoho gymnázia, ve kterých se nacházelo celkem 81 studentů narozených v letech od roku 2001 do roku 2003. Gymnázium se nachází v malém městě v Plzeňském kraji. Důvodem ke zvolení třetího ročníku bylo to, že právě v předposledním ročníku střední školy se většina studentů rozhoduje, jakým směrem se budou profesně ubírat (Šťastnová & Drahoňovská, 2012). Výhodou zvolení tohoto ročníku je také to, že se rokem narození nacházejí v pomyslném středu generace Z, tudíž by měli být co nejméně zasaženi vlivy, které definovaly předchozí i nadcházející generaci. Gymnázium bylo vybráno s ohledem na předpoklad, že většina gymnazistů po maturitě dále pokračuje ve studiu a je u nich tedy možná zjišťovat nejen profesní, ale i studijní zaměření a jejich vzájemné propojení. S laskavým svolením paní učitelky, která v době provádění výzkumu učila všechny třetí ročníky, byl v každé třídě zvlášť, při jedné z online hodin, zadán dotazník v elektronické podobě (skrz platformu Google Forms), ve kterém mimo jiné bylo jejich úkolem zaškrtnout, respektive napsat své celé jméno, pokud byli ochotni se případně zúčastnit také rozhovoru. Dotazník vyplnilo celkem 81 studentů, z nichž 19 projevilo ochotu podrobit se rozhovoru. Následně bylo na základě odpovědí v dotaznících vybráno pět studentů pro rozhovor. Kritériem pro výběr konečných pěti studentů bylo do jaké míry jejich výsledky odpovídají charakteristikám generace Z (McCrindle, 2018; Sladek, 2018; Sladek & Grabinger, 2018). Vybrání tedy byli dva odpovídající studenti, dva neodpovídající a jeden s výsledky ve středu. S těmito pěti byl osobně proveden polostrukturovaný rozhovor.

6.1 Představení respondentů rozhovoru

Pro lepší názornost budou v této části krátce představeni respondenti, se kterými byly provedeny rozhovory. Aby byla zachována anonymita respondentů, ale bylo možné se v nich dále v textu vyznat, budou označováni fiktivními jmény.

Prvním respondentem, se kterým byl proveden rozhovor, je Alfréd. Pro rozhovor byl vybrán, protože podle odpovědí v dotazníku odpovídá popisům generace Z. Jedná se o muže, kterému bylo v době konání rozhovoru 17 let a byl v předposledním ročníku osmiletého gymnázia. Po dokončení střední školy se chystá technickým směrem, konkrétně na ČVUT, obor pozemní stavby nebo architektura. Alfréd bývá ve školním prostředí popisován jako slušný a chytrý student. Největší vliv na jeho studijní zaměření měly jeho volnočasové aktivity (o stavby se zajímá od malička) a rodiče. V práci i ve škole je pro něj velice důležitý kolektiv a aby ho bavilo studium i práce. U Alfréda jsem se obával vlivu toho, že se známe, naopak se ale zdá, že

to mělo pozitivní vliv na navození dobré atmosféry při provádění rozhovoru. V neposlední řadě je vhodné zmínit, že Alfréd po celou dobu rozhovoru vykazoval výrazný nadhled sám na sebe a svá rozhodnutí (např. počítal s proměnou hodnot vyhledávaných v zaměstnání v různých životních obdobích).

Druhou respondentkou byla Blanka, která svými odpověďmi byla na pomezí toho, zda odpovídá popisům generace Z či nikoli. Sama poté v rozhovoru uvedla, že se ale za její součástí nepovažuje. Blanka je žena narozená v roce 2002, která studovala sedmým rokem osmileté gymnázium. Vzhledem ke svému zapálení pro kriminální žánr se rozhodla pro studium psychologie nebo kriminologie. Pokud se jí podaří vystudovat psychologii, ráda by se poté hlouběji věnovala jejímu forenznímu odvětví. K tomuto směru jí přivedla především záliba ve filmech a knihách s kriminalistickou tematikou a vlastní zkušenost s psychologií, která spočívala v poznávání osob s různými psychickými problémy a objevení vlastní schopnosti těmto osobám porozumět. Blanka má v životě různé cíle, uvědomuje si však, že základem je pro ni finanční zabezpečení sebe a své rodiny. Po chvíli počátečních rozpaků se zdálo, že se podařilo navázat dobrý raport a rozhovor proběhl bez problémů.

Další respondentkou je Cecílie, která stejně jako Alfréd svými odpověďmi v dotazníku zapadala do generace Z. Následně však v rozhovoru uvedla, že se necítí být součástí této generace. Cecílie je žena narozená v roce 2003, která byla v době konání rozhovoru v předposledním ročníku čtyřletého gymnázia. Po dokončení gymnázia si ještě nebyla jistá, kam bude směřovat. Bylo ovšem poměrně jasné, že to bude vysoká škola zaměřená na právo nebo na marketing. Na práva by chtěla, neboť jí to poradili rodiče, v marketingu zase čeká, že uplatní svou společenskost a zálibu v předvádění všeho možného lidem. Mezi její záliby patří hlavně hudba, konkrétně hraje na klavír a tančí. Této zálibě by se ráda věnovala také na vysoké škole, ideálně by si ráda zkusila hrát v divadle. Cecílie má oproti ostatním respondentům trochu odlišné plány do budoucna v tom, že jejím primárním cílem je založit rodinu a „vychovat slušný lidi“. Rozhovor díky její otevřenosti proběhl úplně v pořádku.

Předposledním respondentem je Dalibor, který je zároveň prvním zmíněným respondentem, který svými odpověďmi nezapadal do generace Z. Stejně jako se poté v rozhovoru Cecílie nepovažovala za součást této generace, Dalibor se naopak za její součást považoval. Jedná se o muže narozeného roku 2002, který v době konání rozhovoru navštěvoval pátý ročník šestiletého gymnázia. Jeho největším koníčkem je hudba, která ho provází po celý život. Hudbě by se rád věnoval i v rámci studia, konkrétně na konzervatoři. Dalibor je totiž nadaný bubeník, který již nyní působí minimálně v jedné kapele. Ve výběru své studijní a

profesní budoucnosti dává také na rady rodičů, kteří mu radí, aby se nespoléhal jen na to, že se uživí hudbou. Proto tedy plánuje paralelně studovat ještě vysokou školu, jen si ještě není jistý, zda to bude škola zaměřená na hudbu nebo zeměpis. V obou případech by mělo jít o učitelství daného předmětu, čistě zeměpisný obor zvažuje jen v případě, že by se mu nepodařilo dostat se na vysněnou konzervatoř. V dotazníku Dalibor uvedl svůj zájem o politologii, což se výrazně projevilo při rozebírání globální budoucnosti, o které mimochodem jiný respondent vůbec nemluvil. Tento respondent odmítl přečtení otázek předem, což však, jak se zdá, nemělo významný vliv na průběh rozhovoru.

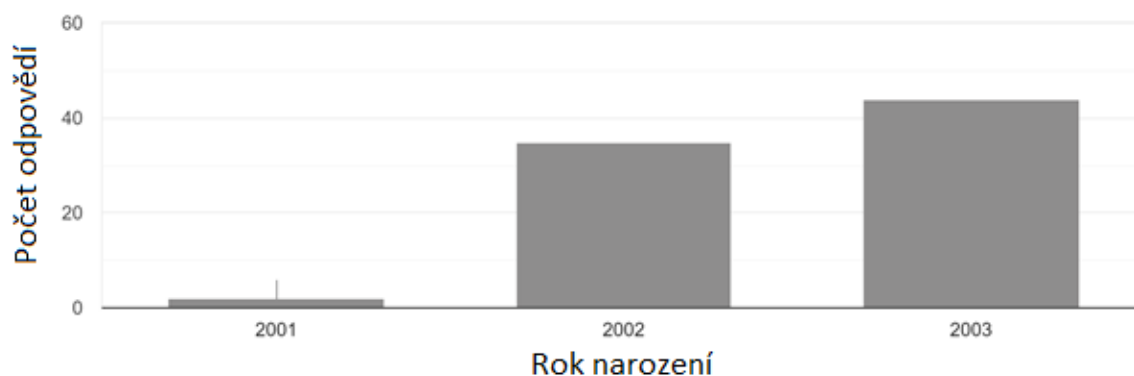
Pátou respondentkou byla Elza, která stejně jako Dalibor původně neodpovídala popisům generace Z, ale nakonec se považovala za její součást. Jedná se o ženu narozenou v roce 2002 dokončující osmileté gymnázium. Elza byla jedinou respondentkou vybranou pro rozhovor, která neměla vybrané studijní a profesní zaměření. Při rozhovoru se ovšem ukázalo, že spíše není přímo rozhodnutá a nehledala konkrétní vysokou školu. Podobně jako Cecílie a Dalibor je velmi umělecky založená, na rozdíl od nich se ale věnuje výtvarnému umění. K tomu jí od malička zajímá biologie, konkrétně botanika. Nejraději by se věnovala ve studijním i profesním životě oběma svým zájmům, a proto zatím nejvíce zvažuje kombinace učitelství výtvarné výchovy a biologie. Tuto možnost jí poradila matka, která je sama učitelkou, takže Elza věří, že pokud to vyhovuje matce, bude jí to vyhovovat také. Příliš nad svou budoucností ve všech směrech nepřemýšlí, hodlá reagovat na to, co přijde. Hlavní pro ni je, aby byla celkově spokojená. I přes původní nejistotu ale nakonec rozhovor proběhl v pořádku a sama Elza uvedla, že jí možná takové srovnání myšlenek pomohlo v rozhodování se.

7 Výsledky

7.1 Výsledky dotazníku

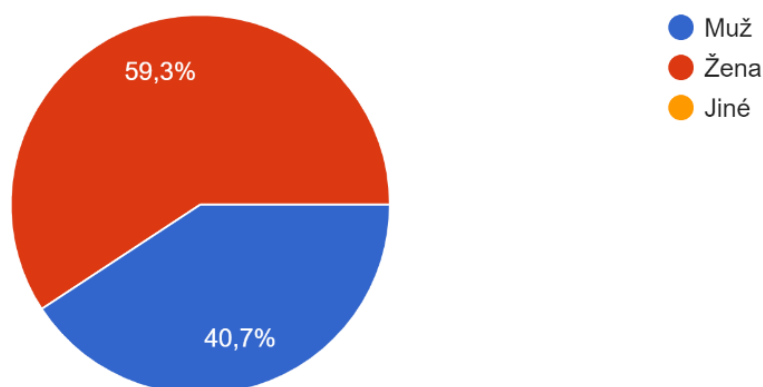
Jak již bylo řečeno, dotazník sloužil hlavně k výběru respondentů pro rozhovory, nicméně by byla škoda jeho výsledky neprezentovat. V následujících odstavcích budou deskriptivně popsány výsledky dotazníku. Výsledky jsou znázorněny také v grafech. Pro lepší orientaci připomínám, že v položkách s Likertovou škálou studenti měli na výběr odpovědi od 1(Žádný vliv/Není to pro mě důležité) do 5 (Výrazný vliv/Je to pro mě velice důležité).

Dotazník vyplnilo celkem 81 respondentů, jejichž věkové rozložení bylo téměř půl na půl, v roce 2003 se narodilo 54,3 % studentů, v roce 2002 pak 43,2 % a v roce 2001 pouze 2,5 % studentů (viz Graf 1). Co se týče pohlaví, dotazníkového šetření se zúčastnilo 33 mužů (40,7 %) a 48 žen (59,3 %), možnosti „Jiné“ nevyužil žádný z respondentů (viz Graf 2). Zásadní v této části byla položka s možností uvést své jméno v případě ochoty účastnit se rozhovoru, své jméno zde uvedlo 19 studentů.

Graf 1

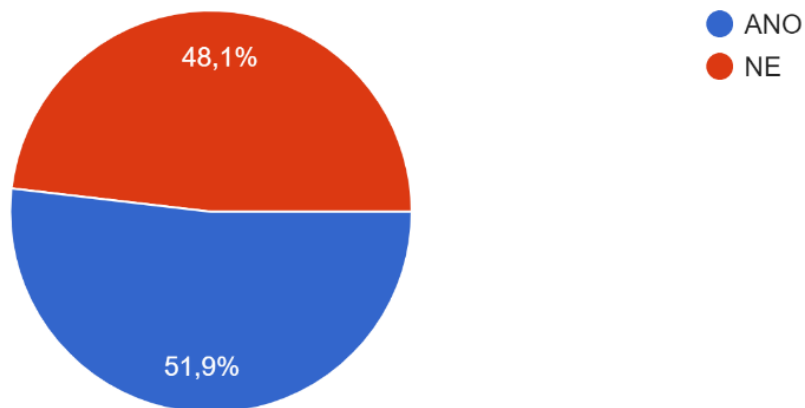
Rok narození respondentů

Graf 2

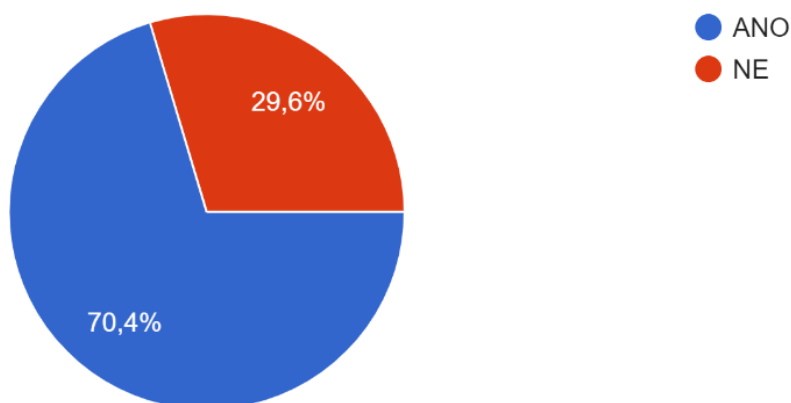
Pohlaví respondentů

V druhém pololetí třetího ročníku gymnázia mělo své studijní či profesní zaměření vybráno 70,4 % respondentů (viz Graf 3), všichni z tohoto počtu poctivě odpověděli i na další otázku jaké je jejich zaměření. Většina rozhodnutých studentů chce studovat humanitní obor, nejčastěji práva, medicínu, fyzioterapii a psychologii. V poslední otázce této části, zaměřené na alternativu pro případ, že první možnost nevyjde, byly výsledky vyrovnanější. Alternativní školu či obor mělo vybráno 51,9 % studentů (viz Graf 4), mezi nimi nejvíce převažovalo studium učitelství bez ohledu na konkrétní obor, dále se často objevovala alternativa v podobě pedagogických a ekonomických oborů či psychologie. Za zajímavé v této části se dá považovat to, že se mezi alternativami objevovaly i možnosti mimo další studium. Studenti měli například v plánu, pokud jim nevyjde první možnost, využít čas jako „volný rok“ nebo se objevila odpověď „malá kamenná hospůdka na jihu Skotska“.

Graf 3

Máte vybrané studijní či profesní zaměření? (Kam chcete směřovat po střední škole?)

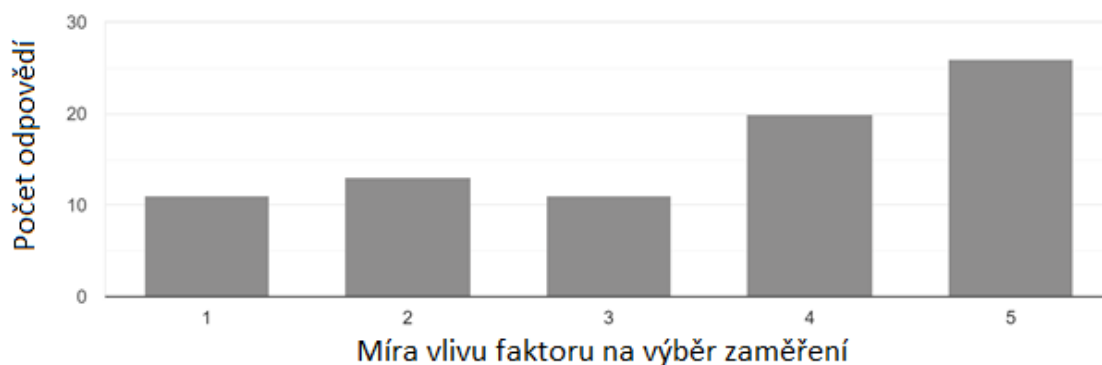

Graf 4

Máte alternativu pro případ, že první možnost nevyjde?

Druhá část dotazníku se věnovala otázce „Co nebo kdo měl/má vliv na výběr Vašeho zaměření?“. Největší vliv respondenti přisuzovali svým volnočasovým aktivitám, jako jsou zájmy či kroužky, které 32,1 % respondentů označilo hodnotou 5, tedy „výrazný vliv“, a 24,7 % označilo hodnotou 4 (viz Graf 5), což stále lze brát jako významný vliv. Druhá v pořadí, co se vlivu na výběr zaměření týče, byla rodina. Tento faktor označilo hodnotami 4 a 5 celkem

38,3 % respondentů (viz Graf 6). Zbylým kategoriím, mezi nimiž byli učitelé, kamarádi a sociální sítě, respondenti přikládali jen malý či žádný význam. Význam všech těchto kategorií označilo hodnotou 1 nebo 2 více než 60 % respondentů (viz Grafy č. 7,8,9). Možnosti uvést další vlivy využila přibližně třetina respondentů. Ti, co této možnosti využili, uváděli nejčastěji tehdejší situaci s pandemií Covid-19 a vlastní zkušenosti s daným oborem či přímou zkušenost někoho známého a důvěryhodného.

Graf 5

Vliv volnočasových aktivit (kroužky, zájmy, apod.) na výběr zaměření

Graf 6

Vliv rodiny (rodiče, sourozenci, prarodiče, apod.) na výběr zaměření

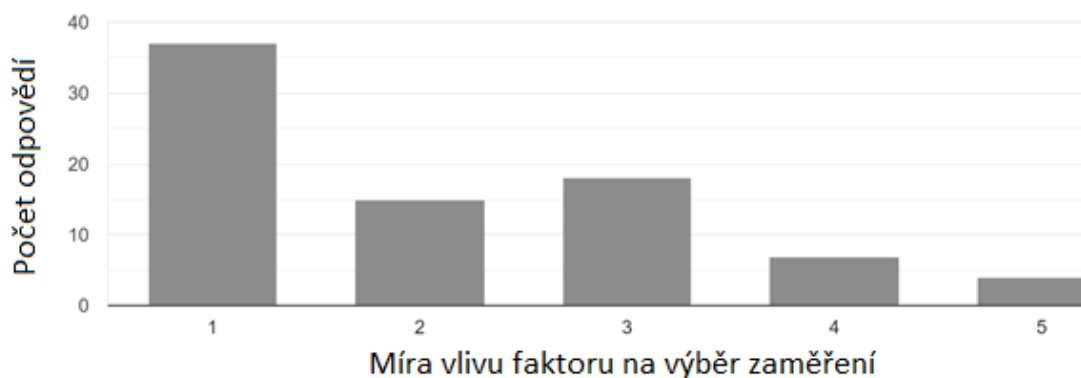
Graf 7

Vliv učitelů na výběr zaměření

Graf 8

Vliv kamarádů na výběr zaměření

Graf 9

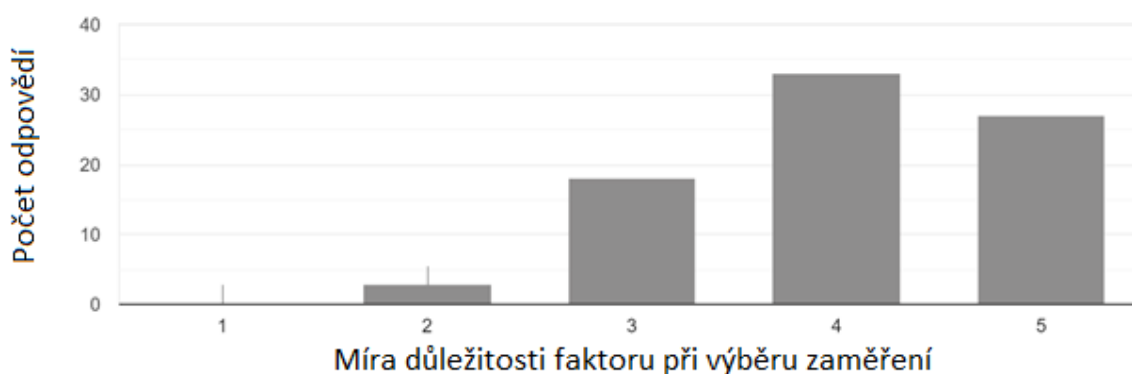
Vliv sociálních sítí na výběr zaměření

Poslední část dotazníku se tázala na otázku: „Co je pro Vás při výběru studijního či profesního zaměření důležité?“ Nejdůležitější se pro zkoumané studenty třetího ročníku zdá být to, aby pro ně práce byla jako koníček a zároveň smysluplná. Jako velmi důležitý faktor „Práce jako koníček“ označilo hodnotami 4 a 5 celkem 85,1 % respondentů a nikdo ho neoznačil jako nedůležitý, tedy hodnotou 1 (viz Graf 10). Faktor „Smysluplnost“ označilo nejvyššími dvěma hodnotami 74 % respondentů a opět ani jeden nevyužil hodnotu 1 (viz Graf 11). Jako velice důležité se jejich rozhodování ukázalo také finanční ohodnocení, kterému velkou a největší důležitost přikládalo dohromady 63 % respondentů (viz Graf 12). Mezi důležité faktory je také na základě dotazníku možné přiřadit možnost kariérního postupu a přínos společnosti. Oběma zmíněným faktorům přikládalo velkou důležitost přes 50 % respondentů (viz Grafy 13 a 14). Poněkud méně jistí si byli studenti při posuzování kategorií různorodost a flexibilita, které nejvíce z nich označilo střední hodnotou 3 (viz Grafy 15 a 16). Faktor flexibility označil stejný počet studentů (32,1 %, tedy 26 studentů) také hodnotou 4, stále se ale jednalo, spolu s faktorem různorodosti, o největší podíl studentů, kteří daný faktor označili střední hodnotou. Nejméně důležitým faktorem při rozhodování o budoucí kariéře se ukázala možnost cestování při práci, této kategorii přisoudilo velkou důležitost (hodnoty 4 a 5) pouze 23,5 % studentů, 50,8 % ji označilo jako nedůležitou či téměř nedůležitou (viz Graf 17). V této části využila možnosti napsat další důležitý faktor při volbě studijního či profesního zaměření méně než čtvrtina ze všech respondentů. Mezi těmito doplněnými faktory se nejčastěji objevoval dobrý kolektiv a jistota pracovního uplatnění.

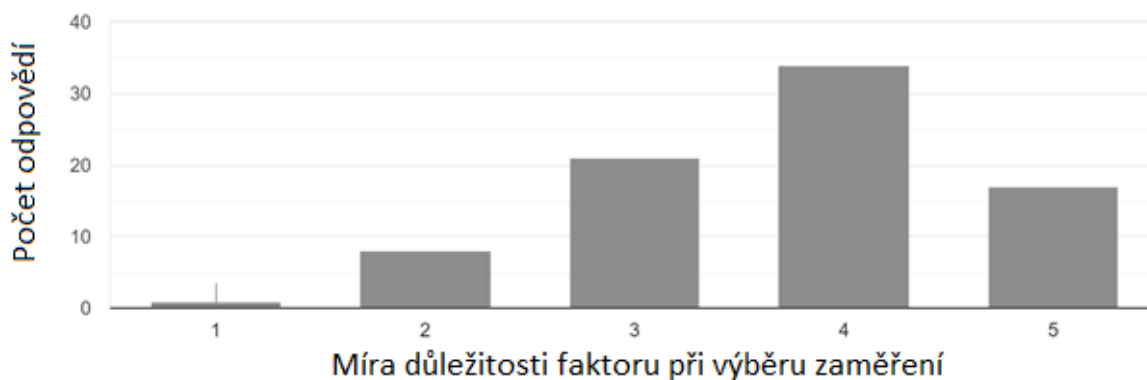
Graf 10

Důležitost faktoru „Práce jako koníček/zábava“ při výběru zaměření

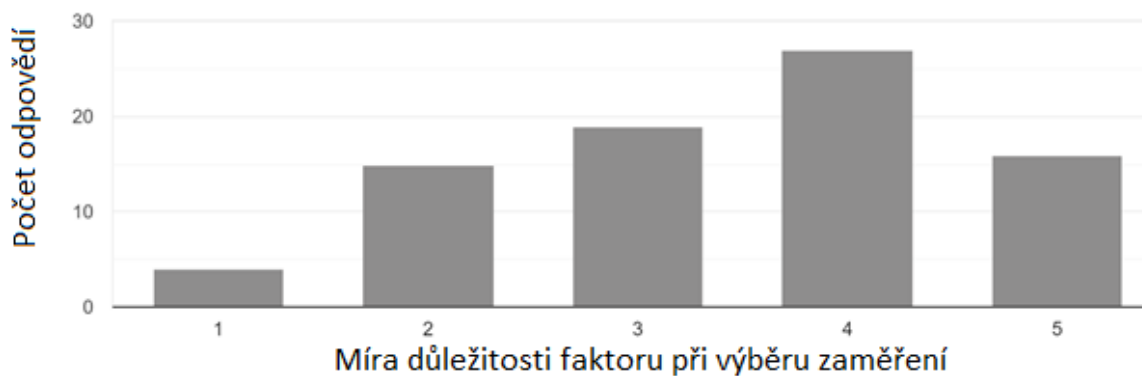
Graf 11

Důležitost faktoru „Smysluplnost“ při výběru zaměření

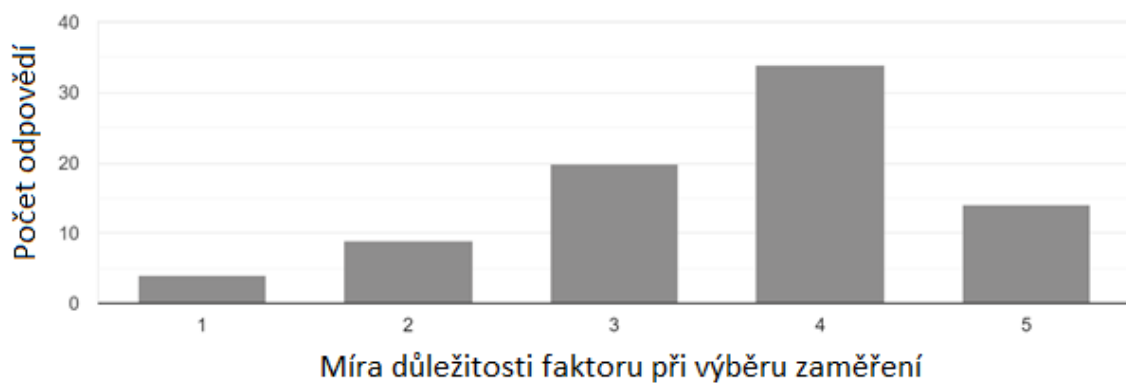
Graf 12

Důležitost faktoru „Finanční ohodnocení“ při výběru zaměření

Graf 13

Důležitost faktoru „Prínos společnosti“ při výběru zaměření

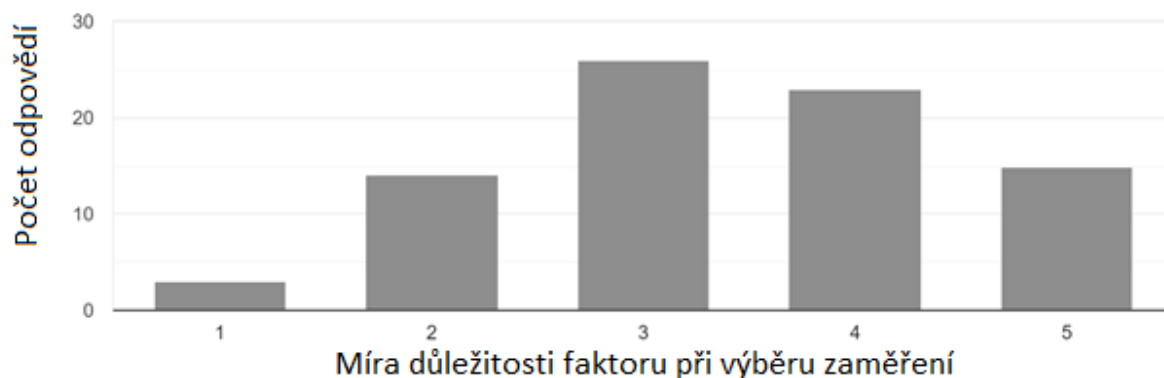
Graf 14

Důležitost faktoru „Možnost kariérního postupu“ při výběru zaměření

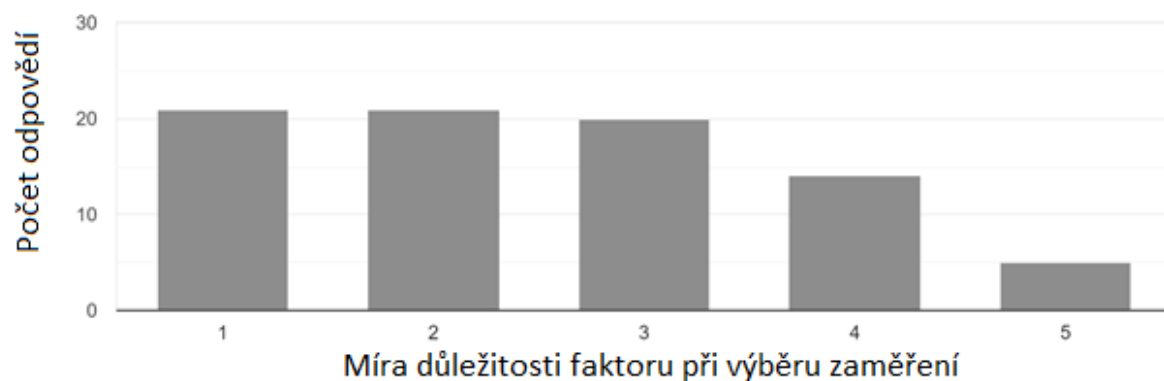
Graf 15

Důležitost faktoru „Flexibilita“ při výběru zaměření

Graf 16

Důležitost faktoru „Různorodost“ při výběru zaměření

Graf 17

Důležitost faktoru „Cestování při práci“ při výběru zaměření

7.2 Výsledky rozhovorů

Hlavním zdrojem dat v tomto výzkumu jsou rozhovory s respondenty. V této části budou představeny všechny důležité poznatky získané analýzou rozhovorů. Pro lepší orientaci jsou v textu této kapitoly tučně zvýrazněné nejpodstatnější informace.

7.2.1 Výběr studijního a profesního zaměření

Jak se nejspíš dalo od studentů gymnázia očekávat, všichni respondenti měli společné to, že po střední škole jejich studium nekončí, nýbrž budou **pokračovat na vysokou školu**. Většina z nich hodlala směřovat na nějaký **humanitní obor**, ovšem ještě nevěděli, na jakou přesně školu se budou hlásit. Oproti tomu Alfréd, coby jediný respondent s technickým zaměřením, uvedl již přesnou fakultu a název oboru, na který si bude podávat přihlášku. Spolu

s ním byl podobně konkrétní i Dalibor, který hodlá studovat konzervatoř společně s vysokou školou, ten uvedl přesný název vysněné konzervatoře, u vysoké školy už si ale jistý nebyl. Na vysokou školu míří respondenti nejen proto, aby jim bylo umožněno vykonávat vybranou profesi, ale také protože vzdělání pro ně slouží jako významný **prostředek seberozvoje**. Dále se mezi motivy pro studium na vysoké škole objevovalo ve třech z pěti případech samotné získání titulu, což má jedinci zajistit **vyšší status ve společnosti**. Zajímavým poznatkem může být vnímání vzdělání jako určitého usnadnění v různém slova smyslu. Pro Dalibora je institucionální vzdělávání usnadňující v tom směru, že vědomosti a dovednosti předává někdo zkušenější, tudíž je „snazší, než se to učit sám“. Obdivuje „samouky“ a dodává, že „nad sebou potřebuje trochu bič“, který ho donutí danou věc udělat. Na druhé straně je respondentka Elza, pro kterou je vzdělání usnadňující v tom smyslu, že už pak nemusí příliš přemýšlet o tom, čím se bude živit, je to pro ní „takový pohodlný rozhodnutí“, po kterém by „nemusela dál řešit, co bude dělat“, zkrátka by hledala práci v oboru, který vystudovala. V neposlední řadě tři zpovídané respondenty k dalšímu studiu hnala určitá **zodpovědnost**, neboť si byli vědomi toho, že bez patřičného vzdělání a zkušeností by svou profesi pravděpodobně nevykonávali příliš dobře. Dva studenti předpokládali, že se na vysoké škole dočkají hlavně praktických zkušeností, teorii se buď mohou naučit sami, nebo už ji dokonce znají.

Hlavní důvody výběru daného studijního a profesního zaměření se mezi studenty příliš neměnily. Všichni se rozhodli pro oblast, o kterou mají **zájem od malička**, a dlouhodobě se ukazuje, že jsou v ní také dobří. Jedinou výjimku tvoří respondentka Cecilie, která se rozhoduje mezi dvěma směry, přičemž jeden je právě ten dlouhodobý zájem a druhý je poměrně nedávno objevený. Co se týče ostatních lidí majících vliv na výběr zaměření respondentů, měli u čtyřech z pěti respondentů největší vliv **rodiče** a zbytek rodiny. Tento vliv spočíval převážně v ujišťování o správnosti výběru, navedení určitým směrem a poskytování cenných rad. Častým důvodem k tomu brát jejich rady vážně bylo přesvědčení, že je rodiče znají nejlépe a myslí to s nimi vždy dobře. Dalším poměrně rozšířeným činitelem byly **sociální sítě**, kde studenti sledují různé osobnosti vykonávající různá povolání a berou si z nich inspiraci. Blanka tam k tomu nahlédla do toho, s jakými problémy se lidé potýkají, což ji motivuje k pomáhání lidem a tedy i ke studiu psychologie, tedy pomáhající profesí. Zajímavostí v této části byl u respondentů zabývajících se nějakou uměleckou činností vliv jejich učitelů v umělecké škole. Tento vliv byl naprosto zásadní. Stál na podobné úrovni jako rodiče a byl nesrovnatelný s vlivem učitelů v běžné škole. Tito učitelé je „tlačili“ k tomu, aby se svému umění věnovali hlouběji v rámci dalšího studia, radili jim a odkrývali opravdovou podobu toho, co je všechno třeba, když se

chce člověk žít jako umělec. Další zajímavostí byl hlavní důvod Blanky pro výběr svého zaměření. Tato respondentka se rozhodla pro to, co by chtěla studovat a následně vystudovanou profesi také vykonávat převážně na základě filmů a knih. Později dodala i další důvody, které posloužily víceméně jako ujištění o tom, že vybraný směr by mohl být ten pravý. Ve výběru zaměření figurují částečně také **kamarádi** studentů. Starší kamarády vnímal Dalibor jako vzory a motivaci, spolužáci pak ovlivňovali respondentky Cecílii a Elzu hlavně tím, že dané respondentky nechtěly „být v nové škole samy“.

7.2.2 Představa budoucí školy

Při zamýšlení nad podobou své budoucí školy se respondenti shodovali na tom, že by měla být v **Praze**, měli by tam mít **dobry kolektiv** a **kvalitní učitele**, kteří budou schopni dobře a poutavě předávat vědomosti. Hlavním důvodem umístění v Praze bylo to, že už tam mají spoustu známých, kteří by jim například zajistili bydlení. Dále pak brali Prahu jako místo s největší nabídkou možností jak trávení volného času, tak brigád ke studiu. Co se týče dobrého kolektivu, lišili se respondenti v míře významu a jeho „využití“. Na jedné straně měli budoucí spolužáci sloužit k neustálé motivaci a udržování dobré atmosféry, na straně druhé to měli být lidé, se kterými si budou respondenti rozumět, budou s nimi moct trávit čas mimo školu a také s nimi profesně spolupracovat (založit pracovní tým v případě Alfréda nebo kapelu v případě Dalibora). Tři respondenti doufají, že ve studiu na budoucí škole naleznou **ujištění o správnosti své volby**, že budou postupovat bez větších problémů a studium jim bude dávat smysl.

Další důležité aspekty budoucí školy se objevovaly spíše ojediněle, ovšem s nemenším důrazem. Dva respondenti vyjádřili požadavek běžně se objevující spíše u práce, jednalo se o požadavek dostatečné vyrovnanosti volného času a času stráveného ve škole či nad školními povinnostmi. Dalším, spíše pro práci typickým, přáním bylo vyhnout se stereotypu, respektive různorodost ve vyučování, které uvedl ale pouze Alfréd. U dalších dvou respondentek se požadavek na kvalitní učitele pojil s požadavkem na kvalitní učivo, k čemuž se Blanka vyjádřila takto: „... mít školu, která by mě prostě naplňovala, že by tam nebyly prostě zbytečné věci, který by se mi nikdy v životě do té praxe nehodily.“ Zajímavé bylo, že dva respondenti se hned ze začátku vyjádřili, že by si pravděpodobně hned na něco stěžovali. Zajímavé je to vzhledem k tomu, že v instrukci k imaginaci své budoucí školy zaznělo, že budou „nadšeně povídat o škole, kterou studují“. Možnost vycestovat v rámci studia si přála pouze Cecílie, pro kterou však cestování v jejím životě hraje velkou roli a přála by si, aby jí také budoucí práce poskytla dostatek financí a volného času, aby mohla navštěvovat různá místa.

7.2.3 Představa budoucího zaměstnání

Po představě školy následovala představa budoucího zaměstnání. Při této představě se všichni respondenti shodovali na tom, že je budoucí **práce musí bavit**, musí mít možnost v ní **uplatnit své schopnosti** a musí je dostatečně **finančně zabezpečit**. Odpovídající peněžní ohodnocení zdůrazňovali i respondenti, kteří si své studijní a profesní zaměření vybrali primárně proto, aby pomáhali lidem. Rozšířeným požadavkem byla také **různorodost** neboli vyhýbání se stereotypům. Jak bylo zmíněno výše, tento požadavek měl u představy školy pouze Alfréd. Paradoxní se může zdát, že právě tento respondent u budoucí práce požadavek různorodosti neopakoval.

Další odlišností, oproti představám školy, byla **změna důležitosti dobrého kolektivu**. Zatímco ve škole jej zmínili všichni, v případě práce jeho potřebu vyjádřili pouze oba mužští respondenti. Konzistentnější, co se požadavků na budoucí školu i práci týče, byla **vyrovnanost pracovního a osobního života**, pro kterou se u školy i práce vyjádřili dva respondenti, z nichž Cecílie v obou případech. Lišili se však ve využití a důrazu na tuto vyrovnanost. Cecílie chtěla mít obecně dostatek volného času, Dalibor potřeboval dostatek času, aby se mohl věnovat hudbě. Podobný rozdíl mezi dvěma respondenty přejíci si to stejné, ovšem každý jinak, se objevil i v případě **kariérního posunu**. Opět Cecílie se celkově potřebuje v životě posouvat dál a dál, naproti tomu Alfréd měl poměrně přesnou představu, jakým směrem by se měla jeho kariéra ubírat a čeho by chtěl dosáhnout. Alfréd byl celkově ve svých odpovědích velice konkrétní, nejvíce ojedinělý na něm byl jeho náhled na sebe sama a vlastní změnu v průběhu let. Uvedl totiž, že počítá s tím, že zpočátku bude mít „mladický elán“ a bude v práci chtít hlavně, aby ho bavila a aby měl co největší přínos pro společnost. Čím bude ale starší, očekává, že ho onen „elán“ přejde a bude vyhledávat takovou práci, která nebude příliš náročná, zajistí mu jistotu a dostatek financí. V neposlední řadě je potřeba zmínit dva respondenty směřující do učitelství, kteří se sice shodují v potřebě **smysluplnosti** své práce a **vyhnutí se stereotypům**, rozcházejí se ale v představách o samotném učitelství. Respondentka Elza vnímala učitelství jako zaměstnání neohrožené stereotypy. Jak sama uvedla, očekává, že „to bude vzrůšo“. Na druhé straně se Dalibor obával, že pokud by se měl věnovat pouze učitelství, tak by ho to „zabilo“. Vyjádřil se k tomu takto: „Různorodost těch dvou směrů, že prostě tady něco předáváš dětem, ale pak prostě o tom víkendů někam pojedíš hrát s nějakou kapelou prostě, dobrou kapelu, s těma kámošema...“ Jiní dva respondenti měli podobný rozpor, tentokrát v podobě **přínosu společnosti**. Pro Blanku to byl „celej princip toho, co chci dělat“ a jednalo se o pomoc ve formě pomoci pachatelům trestných činností. Oproti tomu u Alfréda šlo

o pomoc ve smyslu stavění nových staveb a opravování těch starých. Zároveň je to však právě Alfréd, který počítal s tím, že tuto touhu po pomáhání společnosti vystřídá spíše touha po klidu a jistotách.

7.2.4 Plány do budoucnost a prekoncepty generace Z

Posledními tématy rozhovoru byly plány do budoucna a prekoncepty o generaci Z. Tato část měla sloužit především k dokreslení představy toho, do jaké míry lze daného respondenta považovat za typického zástupce generace Z. V první části zabývající se budoucností se jednotliví **respondenti příliš neshodovali**. Dva respondenti si budoucnost celkově moc neplánovali a když už, tak jen v tom ohledu, že se „chtěli mít dobře“. Elza toužila po jistotě v mnoha ohledech, druhý z této dvojice, Dalibor, sice neplánuje vlastní budoucnost nijak dlouhodobě, naopak ale jako jediný zmínil své uvažování o globální budoucnosti, která mu dělala starosti. O tuto tematiku se zajímá především díky svému zapálení pro zeměpis a sledování dění ve světě.

Zbytek respondentů měl podobné cíle, lišilo se však jejich pořadí. Cecílie na první místa ve své budoucnosti stavěla vlastní spokojenost, založení rodiny a výchovu dětí, na to až navazuje práce na kariéře a plnění si malých snů. Opačné pořadí měla Blanka, u níž je primární zajistit finančně sebe a své rodiče, dosáhnout určitého bodu v kariéře a připravit bydlení a dostatek financí na založení rodiny, které přichází až na pomyslném konci žebříčku. Střed mezi těmito dvěma tvořil Alfréd, který plánoval nejprve zajistit dostatek financí, na což by hned navázal založením rodiny, zajištěním vhodného bydlení a užíváním si svých koníčků.

Co se týče posledního tématu, pojetí generace Z studenty, zdá se, že takové dělení populace na generace znají, ale nijak víc je nezajímá. I přesto všichni svou vlastní generaci nějak popsali, ať už se považovali za její součást či ne. **Tři z pěti respondentů se považovali za její součást**. Respondentky Blanka a Cecílie, které ne, se vymezovaly buď tím, že by odpovídaly spíše té předchozí generaci, nebo tím, že si se svými vrstevníky rozumí v určitých ohledech tak málo, že se s nimi nechtějí zařazovat do stejné skupiny. Většina popisovala svou generaci prostřednictvím **technologií** a převážně **negativně**. Negativní popis spočíval převážně ve škodlivém vlivu technologií na zdraví a vztahy a v rizikovém trávení volného času dnešní mládeže. Jen Elza byla ve svém popisu generace Z optimistická a užívala jako hlavní charakteristiku změnu myšlení a vnímání světa oproti předchozí generaci. Zajímavostí v této části bylo vyjádření velmi muzikálně založeného Dalibora, který se považuje za příslušníka generace Z, ale vymezuje se proti ní s ohledem na hudební vkus, který podle něj přísluší více

starším generacím. Za zajímavé na tom se dá považovat role hudby v životě tohoto respondenta, která se vynořovala po celou dobu rozhovoru napříč všemi tématy.

8 Závěry

V této kapitole budou představeny závěry plynoucí z výsledků rozhovorů s jednotlivými respondenty. Také v této kapitole jsou pro lepší orientaci tučně zvýrazněny nejpodstatnější informace.

8.1 Podle čeho si studenti předposledního ročníku gymnázia volí své studijní a profesní zaměření?

První výzkumná otázka se ptala na to, jaké je studijní a profesní zaměření studentů gymnázia. Cílem bylo zjistit nejen dílčí faktory, ale také jejich hlubší význam. První zásadní informací je, že se všichni respondenti chystají na **vysokou školu**, z toho se většina vydá **humanitním směrem**. Pro humanitní obory se dá považovat za typické, že jejich prostřednictvím chtějí studenti určitým způsobem **pomáhat společnosti**. Jinak tomu však není, v případě tohoto výzkumu, ani u Alfréda směřujícího technickým směrem, který hodlá svou profesi zaměřit na vylepšení životních podmínek ve společnosti. I když se vždy jedná o obor, o který mají od malička zájem, a často se utvrzují v tom, že jsou v něm dobří, raději mají v záloze alternativní obor, na který by se měli dostat v případě, že první volba nevyjde. Jejich hlavní motivací pro další studium je **vlastní seberozvoj**. Mimo to, jak tomu bylo již u studentů z předchozí generace (Drahoňovská & Šťastnová, 2012), studenti chtějí dosáhnout vyššího vzdělání k dosažení **lepšího zaměstnání a vyššího společenského statusu**.

Pro to, čemu se chtějí po střední škole věnovat, se rozhodli nejvíce na základě **kombinace vlastního přesvědčení a rad rodičů**, kteří jim poskytují potřebnou oporu a nadhled zkušenějších. Největší vliv na respondenty tedy měly jejich **volnočasové aktivity** zahrnující kroužky a samostatné objevování v daném oboru. Pozoruhodný je **narůstající vliv sociálních sítí** oproti předchozím výzkumům z roku 2012. Takový nárůst vlivu se dá vysvětlit celkovým rychlým rozvojem sociálních sítí za poslední dobu. Roste jejich počet, zlepšuje se kvalita a roste také počet jejich uživatelů, tudíž se dá předpokládat prorůstání jejich vlivu do různých oblastí života. V tomto případě je studenti využívají minimálně jako zdroj reálně vyhlížejících informací o podobě různých profesí a nechávají se tím inspirovat.

Aby byli respondenti v budoucí škole spokojeni, je potřeba, aby se nacházela ve velkém městě, ideálně v **Praze**. Od tohoto umístění školy si slibují, že se jim bude snáze hledat bydlení, ale i brigáda ke studiu. Důležité je také zmínit, že ve městě, kam docházejí na gymnázium, není žádná vysoká škola. Nejbližší město s vysokou školou je Plzeň vzdálená přibližně hodinu cesty autem. To znamená, že budou muset opustit své domovy, ať půjdou na jakoukoli vysokou školu

a Praha bude nejspíš lákat jak pověstí, tak dobrou dopravní dostupností. Vedle umístění školy jsou pro ně velice důležití všichni lidé ve škole, jak **spolužáci**, tak **učitelé**. Od spolužáků očekávají, že s nimi budou moct trávit volný čas a později i spolupracovat. Od učitelů pak čekají, že je dokáží zaujmout a dostatečně dobře jim předat znalosti potřebné pro výkon budoucího povolání. V neposlední řadě by většina studentů uvítala, aby se jim ve škole dařilo tak, aby si mohli být jistí **správností své volby**.

Na studium přirozeně navazuje profesní život, tedy práce. V tomto případě se všichni respondenti shodují na tom, že je budoucí povolání musí **bavit**, musí jim **dávat smysl** a musí se v něm úspěšně **vyhýbat rutině**, aby se v něm cítili dobře. Dále také očekávají, že budou mít možnost v daném zaměstnání **uplatnit znalosti a dovednosti** nabyté v průběhu studia na vysoké škole. Požadavek na budoucí práci, který se v čase nejspíš nikdy nezmění, je požadavek na dostatečné **finanční ohodnocení**. Respondenti však nevyjadřovali potřebu výrazného obohacování se, spíše jim šlo o to, aby jim budoucí zaměstnání poskytlo tolik financí, aby se dokázali bez problémů **běžně uživit**.

Souhrnně lze tedy říci, že studenti uzavírající své studium na gymnáziu z většiny pokračují na vysokou školu, nejčastěji humanitně zaměřenou. Pro zvolený obor se rozhodli převážně sami na základě svých zájmů. Mimo to si ale ochotně nechávají radit od rodičů nebo se inspirovali vykonavateli daných profesí na sociálních sítích. Od jejich budoucího studijního a profesního života očekávají, že je bude bavit, budou se v něm dále rozvíjet a přinese jim dostatečné finanční zabezpečení. K tomu by jim měli pomoci kvalitní učitelé a nepochybně také dobrý kolektiv. Pokud jim ke všemu bude vykonávaná práce dávat smysl a nebudou příliš často nuceni k rutinním úkonům, měli by být ve svých zaměstnáních spokojeni.

8.2 Odpovídají výsledky zahraničním popisům generace Z?

Co se týče druhé výzkumné otázky týkající se zařazení respondentů do generace Z, odpověď na ní není tak jednoznačná jako na otázku předchozí. Z toho důvodu budou dále popsány atributy, se kterými respondenti ztotožňují s generací Z, a se kterými naopak ne. Dá se ovšem předem odhalit, že z větší části respondenti tohoto výzkumu popisům generace Z odpovídají.

Podle výpovědí se zdá, že stejně jako mladí z výzkumů zmíněných v teoretické části této práce, se i respondenti v tomto výzkumu dají radit do generace Z v tom, že svou cestou na vysokou školu mají namířeno k tomu být opravdu **nejvzdělanější generací dosud**. Svým vnímáním vzdělávání splňují také charakteristiku **post-linearity**, když nedělí život na fáze

jednoduše po sobě následující, ale zdá se, že vzdělávání pro ně bude celoživotní realitou umožňující neustálý posun. Zároveň by se mohlo jednat o důkaz kombinace jejich **pragmatického myšlení** a hojného **přístupu k informacím**, díky čemuž zjistili, že lidé s vyšším vzděláním dosahují častěji lepší životní úrovně. Zásadními charakteristikami příslušníků generace Z je jejich praktičnost, uvědomělost, finanční gramotnost a individualismus, což respondenti projevovali napříč svými výpověďmi. **Praktičnost** demonstrovali nejen v plánování svých budoucích životů, ale také v požadavcích **na praktické učení** ve školách, což mimo jiné odpovídá i jejich **změněnému stylu učení**. Změněnému stylu učení napovídá také požadavek na **kvalitní učitele**, kteří je dokáží zaujmout, neboť pro zaujetí této generace jsou potřeba odlišné strategie, než tomu bylo doposud. Podle šance na finanční zabezpečení si vybírali částečně i budoucí studijní zaměření. Hlavně tento faktor akcentovali při volbě profesní cesty a výběru konkrétního zaměstnání, což poukazuje na **finanční gramotnost** a obezřetnost respondentů. **Uvědomělost** se naopak projevovала více při deklarování role vzdělání, kdy se většina respondentů shodovala na zásadní roli vzdělání pro zodpovědný výkon profese. I když respondenti vyjadřovali potřebu **dobrého kolektivu** ve škole, mluvili hlavně o možnosti trávit se spolužáky **volný čas** a již ne tolik o možnosti s nimi spolupracovat, což spolu s **vyzdvihováním vlastní i cizí individuality** naznačuje **individualistické** vnímání světa respondentů. Charakteristika individualismu je ale poměrně složitá, jak bude více popsáno níže. Dalším významným prvkem definujícím generaci Z je role **technologií** v životě jejich příslušníků. Technologie a jejich vliv na život zmínil každý respondent, část z nich využila sociálních sítí nejen při rozhodování o svém budoucím studijním a profesním zaměření.

Co se týče specifí generace Z v práci, respondenti vyjadřovali velmi podobné požadavky jako ve zmíněných výzkumech, i když se lišili v jejich pořadí. Také se objevilo několik požadavků, které by měly být pro tuto generaci podstatné, ale respondenti je buď vůbec nezmiňovali, nebo při nejmenším ne explicitně. Tyto rozpory budou popsány níže. Kromě zábavy a finančního zabezpečení vyžadovala vždy alespoň část respondentů v práci dostatečnou různorodost, vyrovnanost pracovního a osobního života a příležitosti ke kariéernímu posunu. Zábava a finanční zabezpečení pro studenty byly nejdůležitější faktory.

Jak bylo řečeno v úvodu této podkapitoly, respondenti nezapadali do generace Z úplně. Tento odstavec odhalí, v čem respondenti neodpovídali popisům generace Z nebo jaké oblasti jsou problematické. Podle předešlých výzkumů by měli příslušníci generace Z vyhledávat **méně časté formální formy vzdělávání**, to však v případě respondentů tohoto výzkumu platí

jen u Blanky, která s vyhledáváním různých kurzů a výcviků počítá ale spíše do budoucna. Podobná situace se vyskytuje u tvrzení, že generace Z již příliš ve školním věku **nevyhledává různé zájmové činnosti a kroužky**, což u respondentů z velké části neplatí. Většina stále navštěvuje určitou instituci mimoškolních aktivit, Dalibor a Elza se dokonce na základě působení tamních učitelů rozhodli pro své studijní a profesní zaměření. Problematický je také pro generaci Z typický **individualismus**. Jak bylo uvedeno v minulém odstavci, z velké části by se respondenti dali považovat za individualisty, ovšem nelze opomenout důležitost jejich sociálního okolí, kterou několikrát zmiňují. Otázkou zůstává, zda se tato akcentovaná potřeba dobrého sociálního okolí vůbec vylučuje s individualistickým náhledem na svět? V neposlední řadě je potřeba zmínit rozpory toho, co v budoucím zaměstnání hledají respondenti tohoto a jiných výzkumů. Podle všeho by generace Z měla být natolik **prakticky smýšlející**, že při výběru zaměstnání **upřednostní vyšší finanční ohodnocení před zábavou**. U respondentů v tomto výzkumu je to však přesně naopak. Finanční ohodnocení je pro ně velice důležité, stále však převažuje potřeba toho, aby je práce bavila. Dále by podle nejnovějších výzkumů měli mladí vyjadřovat potřebu **péče o duševní zdraví a vyrovnanost mezi pracovním a osobním životem**. Druhou potřebu sice v průběhu rozhovoru zmínilo více respondentů, přímo u práce však pouze dva, první potřebu duševního zdraví nezmínil nikdo. Zvláštní pozici v charakteristikách generace Z má **podnikání**, ke kterému se zdá, že dříve její příslušníci tíhli, dnes se ovšem po nedávných událostech, spojených s narušením ekonomiky v důsledku vládních opatření proti šíření nákazy Covid-19, postoj k podnikání mění. Díky tomuto rozporu v samotných zdrojích je tedy obtížné soudit, zda to, že plány podnikat explicitně vyjádřil pouze jeden respondent (Alfréd), lze považovat za odpovídající generaci Z či nikoli. V neposlední řadě je potřeba zmínit **politickou a environmentální uvědomělost**, kterou má generace Z oplývat, a kterou v případě tohoto výzkumu vyjádřil pouze jeden respondent (Dalibor).

9 Diskuze

V této části budou výsledky z předchozí části dány do kontextu generace Z. Pro komparaci jsou použity převážně zdroje využitě v teoretické části této bakalářské práce.

Zjištění z první části rozhovoru poukazující na vnímání vzdělání jako prostředku seberozvoje a celoživotní reality odpovídají zjištěním, která ve svém díle prezentuje McCrindle (2018). Podle něj a jeho výzkumného týmu má být totiž generace dnešních studentů tou nejvzdělanější dosud, nejdéle formálně vzdělávanou a post-lineárně smýšlející, tedy nedělicí život na jasně separované fáze. Se vzděláváním souvisí také požadavek generace Z na praktické učení a změnu stylů učení, na které by měli učitelé reagovat (McCrindle, 2018; Sladek & Grabinger, 2018; Sladek, Miller & Sladek, 2018; Tomeš, 2017), což opět souhlasí s požadavky respondentů tohoto výzkumu. Ke všemu si většina respondentů uvědomovala nutnost vzdělání a praxe pro zodpovědný výkon profese, to souhlasí s typickou uvědomělostí generace Z (Sladek & Grabinger, 2018). Generace Z má být velmi technicky gramotná, očekává se tedy, že se velká část jejich příslušníků bude chtít uplatnit v technicky zaměřeném oboru (Tomeš, 2017), to se však v případě tohoto výzkumu nepotvrdilo, technický obor v rozhovoru uvedl jen Alfréd a ani v dotaznících se technické zaměření neobjevovalo vícekrát než humanitní.

Dřívější výzkumy ukazují, že největší vliv na výběr studijního a profesního zaměření mají studenti sami, dále pak jejich rodiče (Drahoňovská & Šťastnová, 2012). Mezi generacemi se tyto vlivy, jak se zdá, neproměnily. Co se ovšem proměnilo, je vliv přátel jak těch reálných, tak těch na sociálních sítích. Drahoňovská se Šťastnovou (2012) popisují významnou roli přátel v rozhodování o budoucím směřování, nyní se však respondenti podle přátel příliš nerozhodují. Oproti tomu „přátelům z Facebooku“ ve výzkumu zmíněných autorek přisuzovalo vliv jen 2,5% respondentů, dá se tedy říct, že měli velmi malý vliv. Respondenti v tomto výzkumu v rozhovorech uváděli výrazně větší vliv lidí na sociálních sítích, od kterých se nechávají inspirovat, i když čistě na jejich základě se nerozhodl nikdo. Nemluvili již však o Facebooku, nýbrž o Instagramu, který výrazně získal na popularitě během několika let. Nízký vliv před deseti lety je poměrně logický, vzhledem k tomu, že v té době nebyly sociální sítě tak rozšířené ani tak bohaté na obsah. Přisuzování významné role sociálním sítím odpovídá tvrzením autorů Sladek, Miller a Sladek (2018). Sociální sítě mohou sloužit jako místo pro vyjádření své vlastní individuality či zvláštnosti, které si generace Z tak cení. Podle Sladek (2018) se nebojí dávat najevo svou individualitu ve všech ohledech jako je škola, práce nebo zájmy. Podobně je tomu i u respondentů tohoto výzkumu, kteří vyzdvihují význam jedinečnosti a zároveň využívají svých jedinečných zájmů na své cestě za kariérou.

Požadavky na budoucí školu, které zaznívaly v rozhovorech, z velké části odpovídají poznatkům z výše zmíněných výzkumů. Rozporná je však potřeba dobrého kolektivu ve škole a částečně také v práci, ve které chtějí respondenti nalézt hlavně přátele pro trávení volného času, Alfréd a Dalibor ovšem hledají také partnery pro spolupráci. Na jedné straně jsou tato zjištění odlišná oproti tvrzením autorů z XYZ University (Sladek & Grabinger, 2018; Sladek, Miller & Sladek, 2018), podle kterých mají být příslušníci generace Z natolik individualističtí, že se raději spoléhají jen na sebe a nepotřebují kolem sebe kolektiv. Na druhé straně, podle jiných autorů, mají být vedeni k týmové práci, mít potřebu být součástí svého sociálního okolí (Jacoby, 2015; Lyon, 2021) a dokonce podle Tomeše (2017) upřednostňovat učení se spolužáky.

Zábavu v práci na prvním místě následovanou adekvátním finančním ohodnocením chtěli respondenti v tomto výzkumu, stejně jako v jiném před deseti lety (Drahoňovská & Šťastnová, 2012). Generace Z by měla mít tyto priority uspořádané opačně, vzhledem ke své praktičnosti a finanční gramotnosti by měli její příslušníci upřednostnit lépe placenou práci před tou zábavnější (Sladek, Miller & Sladek, 2018). Ačkoli se objevují i opačné názory říkající, že tato mladá generace dává před penězi přednost jiným hodnotám jako je smysluplnost, flexibilita a příležitost k osobnímu rozvoji (Grafton, 2019). Proti tomu ovšem stojí McCrindle (2018), který tyto hodnoty přisuzuje spíše předchozí generaci Y. Tato starší generace měla usilovat také o zlepšení světa, což podle Sladek (2018) zůstalo i jejím nástupcům, kteří mají díky svému pragmatickému myšlení ještě větší šance onoho zlepšení dosáhnout. Respondenti tohoto výzkumu dávají za pravdu spíše tvrzení ohledně upřednostnění jiných hodnot před penězi, neboť upřednostnění peněz při výběru zaměstnání uvedl pouze Alfréd, a to až později ve svém životě. Jasnější je potřeba různorodosti, kterou ve svých dílech uvádějí na předních pozicích, co se důležitosti pro mladé zaměstnance týče, také Lyon (2021) a Sladek (2018).

Práce a s ní související zajištění dostatečných příjmů hrálo významnou roli také při plánování budoucnosti respondentů, což může odkazovat na zjištění McCrindlea (2018), podle kterého má být generace Z vysoce finančně gramotná, pragmatická a uvědomělá. Dokonce se z rozhovorů zdá, že důležitější je pro respondenty v tomto výzkumu jistota příjmů než jeho výše. Ke stejnému závěru došly také Francis a Hoefel (2018), podle kterých mladí upřednostňují práci jistější před tou lépe placenou. To odpovídá také zjištěním OECD (2021), která poukazuje na to, že mezi třemi největšími obavami mladých po pandemii jsou právě obavy o zaměstnanost a stálý příjem.

Příslušníci generace Z si mají libovat v individualitě a odlišnostech, díky čemuž mají být také velmi tolerantní (Sladek, 2018). Spolu s tím neradi „škatulkují“ a neuzívají nálepek (Francis & Hoefel, 2018). Tímto by se dalo vysvětlit, že se Blanka a Cecilie nepovažují za součást generace Z. Nepatřičnost „strkání všech do jednoho pytle“ vyjádřil také Dalibor, i když se zároveň za součást generace Z považoval.

Na výsledky tohoto výzkumu mělo nepochybně vliv několik faktorů. Mezi ně patří určitě výběr vzorku. Dá se očekávat proměna výsledků, pokud by respondenty nebyli studenti gymnázia, u kterých se například předpokládá pokračování ve studiu na vysoké škole, ale studenti jiného typu střední školy. Rozdíl by také mohl vzniknout při výběru respondentů z různých částí republiky či s odlišnými demografickými podmínkami. Problematický také může být celý koncept generace Z a předpoklad existence globální generace, tedy platnosti charakteristik dané generace napříč světem. Globální generace ve svém díle diskutují Thorpe a Inglis (2019), přičemž se zabírají dilematem, zda je možné, aby se jednalo o globální generaci v pravém slova smyslu, nebo by se mělo hovořit spíše o globálně rozšířené věkové kohortě. Mimo to se zabývají také problematikou existence jedné či více globálních generací najednou. Nakonec dospívají k závěru, že je koncept globální generace příliš složitý, možná až nemožný, uspokojivě definovat. Úplně ho ovšem neztracují, spíše nechávají prostor dalším autorům pro poučení se z konceptuálních a dalších chyb. Někteří psychologové považují generační charakteristiky za příliš zjednodušující, opomíjející individualitu jednotlivců. Celkově se mi ale nepodařilo dohledat žádný zdroj úplně zpochybňující existenci generačních skupin s určitými společnými rysy.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat profesní a studijní zaměření generace Z a zjištění následně dát do kontextu s literaturou zabývající se právě tímto generačním uskupením. K tomu bylo zapotřebí nejprve zjistit, jaké je studijní zaměření mladých studentů stojících před jednou z nejdůležitějších voleb jejich života. Aby bylo téma pro studenty co nejaktuálnější, byli zvoleni studenti předposledního ročníku gymnázia. S nimi byl poté proveden polostrukturovaný rozhovor, díky němuž bylo možné nahlédnout do jejich rozhodování. Získaná data mohla být poté porovnána se zmíněnou literaturou zabývající se generací Z, což umožnilo splnění i druhé části vytyčeného cíle.

Teoretická část v sobě zahrnuje popis základních oblastí týkajících se tématu. Na začátku je popsána generace Z s využitím základních zdrojů na toto téma, které byly použity později při zpracování dat z rozhovorů. Po obecném popisu následovala charakteristika mladé generace ve školním a následně pracovním prostředí. Dalším tématem teoretické části bylo kariérové poradenství. V této části byla popsána role kariérového poradenství v rozhodování studentů o své budoucí studijní a profesní dráze, poskytovatelé kariérového poradenství a z části i vlivy vstupující do volby studijního a profesního zaměření studentů. Poslední, i když neméně významnou, kapitolou teoretické části je kapitola Adolescence, ve které jsou popsány specifika tohoto vývojového období ve vztahu k tématu práce.

V praktické části je nejdříve popsán samotný výzkum a jeho nástroje. Na představení nástrojů navazuje prezentace výsledků. Nejprve jsou deskriptivně popsána data z dotazníku, poté následují výsledky rozhovorů, které jsou pro tuto práci stěžejní. Představená data z rozhovorů jsou následně vztažena k výsledkům odborných výzkumů a dalších zdrojů v kapitole Diskuze.

Nakonec bylo zjištěno, že zařazení do generace Z je poměrně problematické, i když se zdá, že z velké části respondenty tohoto výzkumu lze považovat za odpovídající popisům této generace. Během zpracování jsem narazil ale také na to, že vliv určitých faktorů se tak rychle nemění, například role rodičů a vlastního rozhodnutí při volbě studijního a profesního zaměření. Jiné se naopak mění výrazněji, což například v případě sociálních sítí může souviset s celkovým rapidním vývojem a rozšířením dané oblasti. Jak se ukazuje, změnou procházejí i hodnoty, někdy i na úplný protipól oproti předchozí generaci či generaci rodičů. Žádná z generací ani jiných skupin není jen dobrá nebo špatná. Tato generace, ať už ji nazveme jakkoli, by si měla být vědoma svých špatných vlastností stejně jako těch dobrých. Nyní tedy nezbyvá než čekat a

sledovat, jak s nimi naloží a jak se otisknou do světa. V neposlední řadě považuji za vhodné zmínit pochyby spojené s přílišným zjednodušením a opomenutím individuality, které mohou vyvstávat. Pokud by byla tvrzení o generacích brána jako stoprocentně platná, nepochybně by to bylo nevhodně zjednodušující. Ovšem předpoklad společných charakteristik určité skupiny lidí, který je brán s rezervou a dostatečným ohledem na každého jedince zvláště, by měl společnosti spíše pomoci a ne ji poškozovat. Pochybně mohou také působit občasné rozdíly mezi jednotlivými zdroji, které jsou místy i poměrně markantní. Tyto rozdíly by se daly přisuzovat odlišné době, ve které výzkumy proběhly. Jak se zdá podle dat z novějších výzkumů (Lyon, 2021; OECD, 2021) měly nedávné události velký vliv nejen na mladé. Jiné možné vysvětlení se mi bohužel nepodařilo nijak podložit.

Vypracování této bakalářské práce pro mě bylo velice přínosné v mnoha ohledech a doufám, že každého čtenáře jakkoli obohatí. Téma tímto rozhodně nepovažuji za dostatečně prozkoumané či dokonce uzavřené. Věřím, že by mohlo být zajímavé pokračovat ve zkoumání zaměřeném ať už více na samotné studijní a profesní zaměření či na samotnou generaci Z. Možná by stálo za to prozkoumat téma pomocí kvantitativních nástrojů a s větší jistotou tak ověřit existenci generace Z v České republice. Pro tvorbu takového dotazníku by mohla, samozřejmě krom originálních zdrojů, částečně posloužit i tato práce.

Seznam použitých informačních zdrojů

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Český statistický úřad. (2019). *Průměrný věk obyvatel České republiky*. <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/prumerny-vek-obyvatel-ceske-republiky>
- European Commission. (2021, 5. dubna). *Guidance and Counselling in Higher Education*. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/guidance-and-counselling-higher-education-17_en
- Francis, T., & Hoefel, F. (2018, 12. listopadu). 'True Gen': Generation Z and its implications for companies. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/true-gen-generation-z-and-its-implications-for-companies>
- Grafton Recruitment. (2019, 20. března). *Generace Z přichází na trh práce s novými prioritami*. <https://www.grafton.cz/cs/o-nas/medialni-zona/tiskove-zpravy/generace-z-prichazi-na-trh-prace-s-novymi-prioritami>
- Hlad'o, P. (2012). *Profesní orientace adolescentů: Poznatky z teorií a výzkumů*. Konvoj.
- Hlad'o, P., & Drahoňovská, P. (2012). *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů*. Národní ústav pro vzdělávání.
- Hloušková, L. (2019). Využívání služeb kariérového poradenství žáky středních odborných škol. *Pedagogika*, 69(2), 199-212. <https://doi.org/10.14712/23362189.2018.849>
- Jacoby, M. (2015, 19. března). *Tips For Managing Generation Z Employees in the Workplace*. BuzzFeed, Inc. https://www.huffpost.com/entry/tips-for-managing-generat_b_6897516?guccounter=1
- Knotová, D. (2014). *Školní poradenství*. Grada.
- Lyon, J. (2021, 5. května). *Ground-breakers: Gen Z and the future of accountancy*. ACCA. <https://www.accaglobal.com/sg/en/professional-insights/pro-accountants-the-future/gen-z.html>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2020, 15. června). *Podoby kariérového poradenství*. <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/podoby-karieroveho-poradenstvi-1>
- McCrindle, M. (2018). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. McCrindle Research.

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020, 11. června). *Youth and COVID-19: Response, recovery and resilience*. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/youth-and-covid-19-response-recovery-and-resilience-c40e61c6/#blocknotes-d7e1916>
- Sladek, S., (2018). *Ready or Not – Here Comes Z*. XYZ University.
- Sladek, S., & Grabinger, A. (2018). *Gen Z*. XYZ University.
- Sladek, S., Miller J., & Sladek A. (2018). *Teaching Gen Z: Everything we wish schools knew about our generation and education*. XYZ University.
- Šťastnová, P., & Drahoňovská, P. (2012). *Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru*. Národní ústav pro vzdělávání.
- Thorpe, C., & Inglis, D. (2019). Do 'Global Generations' Exist?: From Mannheim to Beck and Beyond. *Youth and Globalization*, 1(1), 40-64. <https://doi.org/10.1163/25895745-00101003>
- Tomeš, M. (2017, 18. ledna). *Generace Z: Další ztracená mládež?*. CZECH NEWS CENTER a.s. <https://www.e15.cz/the-student-times/generace-z-dalsi-ztracena-mladez-1327770>
- Vendel, Š. (2008). *Kariérní poradenství*. Grada.

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 2 – Otázky rozhovoru

Příloha 3 – Přepis rozhovoru Alfréd

Příloha 4 – Přepis rozhovoru Blanka

Příloha 5 – Přepis rozhovoru Cecílie

Příloha 6 – Přepis rozhovoru Dalibor

Příloha 7 – Přepis rozhovoru Elza